

Justin Bessou

Countes de la Tata Manou

Rodez – 1902

LO GRELHON, LO LOP E LAS ABELHAS

Aquò èra, fantons, del temps que las bèstias parlavan... Pastres e cans avián tan plan gardat, tot aquel jorn dels mes de mai, que lo lop s'entornava, lo ser, aganit e tènhe coma una letra, quand ausiguèt, en davalant pel prat de Margarida, un grelhon que cantava al bòrd de sa croseta... De qué! çò faguèt lo lop, ieu me'n vau estrelit, e aquel pistolet digerís en cantant? A, porquilha! Te vau ajudar, se m'espèras!

È l'òrra bestiassa... finta, espia lo bestionèl, e fa un saut de doas canas per l'espotir. Urosament, lo manquèt de tres quarts e li copèt pas qu'una pateta. Aquò èra ben plan tròp:

— Siás un insolent e una canalha, faguèt lo grelhon dal fons de sa croseta, d'anar tuar lo monde que te fan pas res! Mas i a una lei, per tu coma per ieu; e se siás pas lo pus fenhant de sus la tèrra, cadun cercarem nòstres soldats e los farem batre! Veirem qual n'aurà!

— Tos soldats, diguèt lo lop, qual son? Ont los as, tos soldats?

— Qual son e ont los ai? Los ai a Braç, a Talespias, a Mejalanon! Son los cans, los buòus, las vacas, los motons e las fedas, totes mos amics d'aquesta contrada, que sèm plan d'acòrdi e se vendràn batre quand calrà!

Lo lopàs se pensèt: Los cans serián aquí de tròp, a mon agrat, que i a Taupet, Picard e Carbata que valon pas la còrda, los monstres, mas ba! sufirà d'èstre prosses, e perque aurem aquí de bestial de pitança, buòus, vacas, motons e fedas, seriám tròp nigauds, per Màia, de ne laisser un sol sens li plantar las dents dins las tripas... E n'aviá, lo goludàs, la saliva pes las potarnhassas res que d'i pensar:

— È ben, diguèt alara al grelh d'un ton d'ipocritassa, conveni qu'ai agut tòrt; te devi reparacion: la te farai qué que me'n còste.

E decidiguèron lo jorn e l'endrech que se fariá la batalha. Deviá èsser tres jorns après, a la cima del puèg d'Aumont que la Serena i passa al pè, coma sabètz.

E lo lopàs se'n va avertir las autras bèstias carnassièiras que d'aquel temps i n'aviá de tota raça, e lor prometèt aquela fèsta en se reservant que li laissarián, per el tot sol, un buòu, doas vacas, tres motons, e quatre fedas. Ne passèron l'acte, e cadun signèt coma se fasiá d'aquela epòca.

Mas escotatz, fantons, la rusa del grelhon qu'aviá cent còps mai de biaís que lo lopàs. Tanlèu aqueste partit, mon grelhon se trigossèt coma poguèt, en birgabassant, amb tres patetas, dusca, al bornhon claufit d'abelhas qu'èra amont, al cap del prat de Margarida, còsta la paret, davant l'orton, e tustèt a la pòrta: pam! pam!

— Qual tusta aquí? respondèt la portiera.

— Aquò soi ieu! faguèt lo paure grelhon.

E li contèt en tres paraulas çò que s'èra passat amb lo lopàs. La portiera anèt vite, avertir la Reina que sopava, e la Reina se levèt sulpic per saludar lo grelh, qu'èran ferme d'acòrdi, suban qu'aquel grelhon las desgaiava totes amb sas cançonetas quand anavan cercar lo mèl per las flors del prat de Margarida.

— È bon ser, paure vesinon! çò li faguèt ela : çai siás ben plan de tard!

E quand lo grelhon li agèt contat l'afar :

— A, lo gusardàs! Lo gusardàs! disiá la Reina pietadosa.

E li faguèt ónger la plaga amb de mèl, e lo convidèt a sopar, coma vos pensatz. Puèi, lo grelh li diguèt :

— Es pas aquò, Madama: cal que me fagatz un plaser que se'n val la pena. Ai declarada la guèrra a aquel lop e li ai aparellhat, en fasant l'inocentòt, que los buòus, las vacas, los motons e las fedas d'apr'aicí serián mon armada... Mas me creiriàtz pas pro toniquet Madama, per aver convidat tot aquel brave monde a s'anar far estripar e manjar totes vius per aquel tat de gulampas que menarà lo lop. Doncas, Madama, avètz aici: cal que me prestetz, se vos plai, per aquel jorn, cinc o siès cents de las vòstras abelhas las pus asugadas, e veiretz que farem dançar coma cal aquela banda d'assassins.

— Maljonges! diguèt la Reina: avèm ben plan prèssa de bastir las brescas, mas una prangièira va e mai ven... e puèi avèm pas res a te refusar: compta sus nosautras. Te'n vau causir un batalhon que lo lop e totes sos escogrifas, ne saupràn de novèlas.

Lo jorn de la batalha, fantons, vèrs las onze oras o miègjorn, fasiá un solelh que tot ne susava. Lo lop arribèt amb una cinquantena d'aganits de son espècia que reganhavan de dents coma de crancons de romana. Lo lop tenia lo drapèl.

Lo rainal que se mesfisava sens tròp saber de qué, s'èra arrestat a dos o tres cents passes, darrièr un botigàs, en donant per excusa que la rainalha l'aviá fach sopar, la velha, amb de prunas caudas, e qu'aviá quicòm que li pressava mai que de s'anar batre.

Lo grelhon s'èra fach portar sus una fulhòta per quatre abelhas que, vitament, se rescondèron amb las autras dins l'èuna del garric bèl que se vei encara sul puèg d'Aumont:

— È ben! li diguèt lo lop, ont as tos soldats?

— Van venir, van venir respondèt lo grelh. Tè! Escota, que los ausiràs.

E efectivament, a la minuta, los buòus, las vacas, los motons e las fedas qu'èran al fial de tot, bramavan e belavan, mas de pro luènh, coma comprenètz.

Totes los acarnassits n'avián las aurelhas dubèrtas coma de cuols de trompetas, e las pòtas badalhadas que laissavan veire de gengivas totas rojas ...

Alara, fantons, a aquel moment, tot a un còp, qui a pas vist aquò a pas vist res de sa vida, vvvom! vvvom! vvvom! ... aquel eissam d'abelhas tombèt del garric coma una pluèja de liuces, e ziu! ziu! ziu! ... una trentena per cada bestiassa, dins las nàrrias, per las pòtas, pels uèlhs, pel ventre, pel cuol, pertot, aquò traucava coma d'agulhas de fuòc... E los gulampas a córrer en gulant, qu'aquò fasiá gèrd...

— A l'aiga, mos enfants, l'aiga!, cridava lo lop.

E totes anèron crombimbar en redolant dins lo gorg de Cogola qu'a mai de cent canas de plond, suban que se ditz.

E lo rainalhon qu'aviá agut lo nas fin, s'enfilava ventre a tèrra vèrs lo bòsc dels Agaçats, e degun lo tornèt pas veire dins lo país de paur d'aquelas abelhas.

*

Lo grelhon demorèt totjorn un bricon garrèl, mas aquò's egal, tornèt lèu cantar ça que la per desgaiar las abelhas; e, cada jorn o pauc se'n manca, se risián totes ensemble coma de padenas d'aquela famosa batalha.

Las abelhòtas, fantonèls, siaguèron la Providéncia de Nòstre Sénher que castiga, tard o lèu, d'un biais o de l'autre, las insoléncias dels missants, tan gròsses que sián.

SANT ALÒI

Un còp, i aviá un fabre que s'apelava Alòi e qu'èra lo pus crane dels quatre cantons. Fasiá las marras, los bigòsses, las palabessas, las forcas de tres dents, las relhas e las platas d'araire al'admiracion dels treballadors; mas èra sustot lo pus terrible del país per ferrar qu'una bèstia que siaguès : cavals, mulets, mulas... e qué sabi ieu? Atanben, lo trabalh l'emborniava, e podètz pensar que ganhava l'argent a bèls plenponhs. Amb aquò, brave e caritable, que totes los paures s'entornavan de davant son ostal en careçant lo falset e pregant Dieu per el de tot lor cur.

Malurosament, sabètz, paures pichons, totes avèm quicòm e entre totes o avèm tot, malurosament, Alòi aviá un bocin tròp d'orgulh. Auriá pas suportat, sens se quilhar coma un pol e sens venir roge coma un gratacuol, que qualqu'un li diguès que i'n poiriá aver un autre sus tèrra que lo quilhès. Ès per aquò qu'aviá escrich el mème subre la pòrta de sa farga, amb d'encra roja e de letras gròssas coma lo braç:

MÈSTRE SUS MÈSTRE, MÈSTRE SUS TOT

Quand Nòstre Sénher qu'o vei tot, vegèt dal Cèl aquela aficha, aquò li agradèt pas, e diguèt a sant Josèp:

— M'es avís que nosautres dos, quand èrem sus la tèrra, ne sabiam tant coma aquel, sens nos vantar, e mai no'n cresiàm pas tant. I me cal anar donar una leçon.

E tanlèu dich coma pensat, tanlèu fach coma dich, Nòstre Sénher va quèrre dins un canton del Paradís son faudal de cuèr de Nasarèt, son martèl, sas tenalhas, son aubersac, tot l'equipament d'un fabre, e vos arriba davant la farga d'Alòi un matin que i aviá pressa:

— Auriàtz pas de trabalh per ieu? li demandèt umblament.

Alòi èra en traín d'aponchar de clavèls per ferrar la cavala del medecin que pompissí lo pavat, petnava a las moscas, encesava del cap e fasiá flin-flan amb sa coeta.

— De trabalh?... N'avèm totjorn de rèstas, respondèt lo Mèstre sens levar lo cap e sens quitar son taca-tin-tin sus l'enclutge, mas lo primièr vengut pòt pas trabalhar aici... Sabètz far los clavèls de fèrra?

— Los de fèrra e mai los autres, diguèt Nòstre Sénher.

— Aquò 's çò qu'anam veire! repiquèt Alòi.

E d'un saut, va quèrre una cavilha de fèr e la li presenta... Sens mème alongar lo fèr al fuòc, Nòstre Sénher pica tres còps de martèl sus la cavilha e ne tombèron tres clavèls supèrbes dins lo tirador del fabre embaboquit qu'escarcalhava un parelh d'uèlhs, pauròts, coma un tregan pendolat a la linha... E ben, paures pichons, encara aquò lo convertiguèt pas! L'orgulhàs l'abuclava.

— Sabètz ferrar? çò faguèt tot bronc.

— Cresi qu'òc-ben, diguèt Nòstre Sénher siaudament.

— Anam veire aquò: ferratz aquela bèstia.

E li guinhava del det lo mulèt del molinièr, que venián de lo menar... Aquel muòl èra missant coma una mula e i calíá dos òmes fòrts per lo téner cada còp que lo ferravan. Mas Nòstre Sénher diguèt qu'aviá pas besonh de degun e que lo ferrariá pro tot sol Podètz pensar, fantons, se tot lo monde lo fintava... Sens brucar lo muòl, Nòstre Sénher li diguèt doçament:

— Lèva lo pè, mulon!

E lo muòl, tot de seguida levèt un pè de davant, e lo tenguèt levat a posita de la man... Escotatz plan, fantons, çò que faguèt alara Nòstre Sénher: sortiguèt son cotelon de la pòcha, un cotelon margueblanc que la santa Verge li cromptèt a la fièira quand èra pichon, copèt al bolet lo pè del muòl coma se siaguès estat de burre, sens que lo muòl i faguès atencion, lo portèt sus l'enclutge, levèt lo fèr vièlh, reparèt la còrna, pausèt lo fèr nòu, tornèt metre lo pè a sa plaça, faguèt la mèma causa pels autres pès, e, dins mens de cinc minutas, aquel muòl siaguèt ferrat coma jamai non siaguèt tan plan muòl de rei ni muòl de Papa... Totes los que i èran badavan un cais coma un forn sens dire un mot. A la fin, Margoton, la serventa d'Alòi, poguèt pas mai téner la lenga:

— È ben, Mèstre, çò faguèt: aquí n'a un que vos quilha ça que la!

Auriá plan mai valgut que se calès, aquela babilharda. Sa trufariá aluquèt ben tament l'orgulh del fabre que ne perdèt lo caraviròl. Per far coma Nòstre Sénher, vos atrapa, tot embufat, un pè de la cavala del medecin e li vos espinta la mèla del cotèl al torn del bolet... A pecaire! s'aviàtz vist! La paura bèstia fa un saut de dos mètres e... sang a tèrra, a pissolet; e pinga-panga, sauta que sautaràs; lo cabestre peta, e la cavala estropiada s'alastra tota de travèrs per la carrièira.

— Al secors! Al secors! Qué farai ieu? cridava Alòi a plen gargalhòl.

Nòstre Sénher faguèt tranquilament lo signe de la crotz sus la cavala que se levèt d'una espencha, tot a fèt garida, e se metèt a refrenir de jòia... Alòi fintèt Nòstre Sénher e vegèt quicòm al torn de son front que semblava una corona d'aur, amb de diamants que li fasián cigalejar los uèlhs... Alara, pr'aquò, siaguèt convertit, e diguèt en tombant de genolhs, las mans jingudas:

— Me trompi pas? Sètz ben Nòstre Sénher?

Lo Bon Dieu, amb lo cap, li faguèt signe qu'òc-ben... E lo paure Alòi se plorava e disiá:

— Perdonatz-me! Perdonatz-me, mon Dieu, que soi pas qu'un ase vestit!

— Soi vengut exprès per te perdonar, faguèt Nòstre Sénher, mas comprenes ben qu'aquela aficha pòt pas demorar aquí?

— Deman matin serà rasclada, vo'n respondi, e la pòst que la pòrta, Margoton ne farà fuòc; mas ara, perque sètz aquí qu'aquò vos còsta pas res a vos, baste que me ferrèstet la cavala del medecin, que van venir per la quèrre, coma avètz ferrat lo mulèt del molinièr.

— Amb plaser, paure enfant.

E aquò siaguèt fach coma pel muòl, dins un viral d'uèlh... E dison, fantons, qu'aquela cavala e aquel muòl agèron pas pus besonh de ferrar tant que visquèron; e quand tibèron de vielhum, lor levèron los fèrs per ne far de relíquias que se conservèron dusca a l'Annada de la Paur e garissián totas las malautiás del cavalin.

*

E quand avèm laissat dich d'Alòi estudièt, l'an d'après, per se far capelan, e cantèt lèu messa, qu'apreniá çò que voliá. Puèi, lo Papa lo nomenèt avesque. E prenguèt ça que la la Margoton per serventa, mas li requestèt de parlar pas tròp e de se trufar pas de degun.

Uèi, Alòi es un grand sant dins lo Cèl, e totes los fabres l'an causit per patron.

MISÈRA

Del temps que Nòstre Sénher èra sus tèrra, fantons, i aviá un paure òme plan vièlh e plan brave que s'apelava Misèra. Aquel paure òme demorava dins un casalon qu'èra pas estat reclujat despuèi benlèu mai de cent ans. I ploià, de gaire, coma defòra; totes los vents i bufavan; e, quand fasiá de nèu, Misèra, sens sortir, n'aviá lo capèl tot blanc, un vièlh capèl negre que qualqu'un aviá donat se soveniá pas quora, e que, pecaire! valiá pas un denièr traucat. Un ser de fin d'automne que començava de far freg, Nòstre Sénher, en passant, anèt tustar a la pòrta cussonada e despalastrada del paure Misèra:

"Pam, pam, pam!"

- Qual tusta aquí?
- Un paure coma vos.
- Dintratz, dintratz, brava persona.

Nòstre Sénher dintrèt e trobèt Misèra tot espomparlat sus un soquet, al pè d'un fogairon sens cremalh ni capfoguièrs: res que doas pèiras apegadas a la paret, e qualques broquetas al mièg, mitat cremadas e fumarèlas:

— Benlèu avètz freg? diguèt lo paure òme a Nòstre Sénher.

E se metèt a furgar las cendres amb son baston per desacatar qualque belugueta.

- Vos remèrcii plan, respondèt lo Bon Jèsus: jamai me calfi pas e jamai ai pas freg.
- Benlèu, doncas, avètz talent? Alongatz lo braç vèrs aquela postarèla que i a dos croquets de pan dessús; causissètz lo pus tendre; e prenètz-los totes dos se vos fan besonh.
- Plan mercí! Plan mercí! diguèt mai Nòstre Sénher.

Mas Misèra lo preguèt tant, que lo Bon Jèsus diguèt lo Benedicite, partegèt un croquet, e ne mangèron la mitat cadun amb Misèra... A aquel moment, una vintena d'escoliers de dètz a onze ans quitavan lo camin de l'escòla e galaupavan al mai córrer, frenatís e plens de gusièira. Dusca a la cabana del paure Misèra. E li cridavan pel trauc de l'aguèira e per la càtonièira de la pòrta:

— O, o, o! Vièlh pelaud de Miséra! O, o, o!

Mas Nòstre Sénher aviá vitament dubèrta la pòrta, e presicava coma podètz pensar a aquela banda de gusardons per lor ensenhar lo respècte que totes devèm als paures e al monde vièlhs... Alara, Nòstre Sénher se faguèt conéisser e diguèt a Misèra:

- M'apèli Jèsus de Nasarèt e soi lo Filh de Dieu.
- O cresi efectivament plan pro, çò faguèt Misèra: despuèi que sètz dintrat, sentissiái consí quicòm que me gromissava dins l'èstre e me fasiá polset a la fontanèla de l'estomac.

E lo paure vièlh, en disent aquò, trabalhava dels pès e de las mans per se metre de genolhs, e se'n podí pas vengar:

— Aquò sufís, tira! faguèt Nòstre Sénher: lo signe val lo còp. Ara, diga-me çò que vòls que te faga, e o te farai.

— È ben, perque ne vira, farai pas de faiçons. Estant que sètz Nòstre Sénher e que podètz tot, provesissètz-me, se vos plai, qu'aja totjorn un croquet de pan sus la postarèla, coma aquel qu'avèm manjat ensemble, que de ma vida, permafaiatas, n'aviá pas tastat son variable.

Puèi, i a aqueles mainatges d'escoliers que n'an pas brica d'èime, e tan plan que lor ajatz facha la morala, ai plan paura que los auret pas convertits, suban que, probable, vos an pas conegut. Desliuratz-me, Senhor, d'aquel calivari de canalhòtos... Soi plan paure, soi plan vièlh; è ben! pasmens, aquesta vida me pesa pas tròp e soi plan content de çai demorar, sustot ara que me sètz vengut veire. D'ont mai sovent tornaretz, d'ont mai de plaser me faretz. Mas los autres, ni mai ni mens: aimi mai èstre sol.

Nòstre Sénher li respondèt:

— Misèra, ta pregària m'agrada e te farai tot çò que m'as demandat. Auràs totjorn per ton necessari lo bon pan de l'almòina. È puèi, perque languisses pas e que t'agrada de viure tranquil, ajas pas lagui: la vièlha cleda d'amont que barra ton caminòl, degun, ormí ieu, degun pus, qual que siá ni d'ont que venga, d'aqueste o de l'autre monde, degun, quand se parla, poirà pas dubrir ni sautar aquela vièlha cleda sens ta permission.

— Aital siá! diguèt Misèra. Vos remèrcii plan!

E aital siaguèt, paures fantons... Aqueles galipandòts d'escoliers, quand creguèron de dubrir la cleda... arrèsta, pola, qu'aicí un vèrm! S'acarcànèron ben pro de tot brand e de tot biais... bernica-berniquet!... Assagèron d'escalar per las traversièiras e de sautar la cleda... bistanflèra-bistanflú!... Quicòm, sulpic, los rebocava e... flau! redolavan pel camin totes de cuols, e s'afrabavan lo trinquet. Comprenètz que siaguèron lèu lasses d'aquel trabalh.

Mas escotatz, fantons, çò pus polit. La Mòrt qu'oblida pas degun, arribava per culir Misèra... Torniflòri per la Mòrt! Lo poder de Nòstre Sénher es pus fòrt que tot. La Gorranhassa faguèt los cent mila diables, tustèt, petnèt, ginguèt, s'acramponèt, se descoquèt las onglas per las pòstes, espinguèt, s'afalenèt coma un gabre, trimèt doas òras en reganhant las dents e lhabrant de raja... Excusatz plan, Madama! se sètz venguda, tornatz-vo'n! Defendut de dubrir, defendut de sautar, defendut de volar, defendut d'anar culir Misèra!

E aquò 's per aquò, paures fantons, que Misèra es totjorn sus la tèrra e çai demorarà dusca a la fin del mond.

BODOLIN, LO PAÍSAN E L'ASE

Aquel Bodolinàs, fantons, totes las qu'a fachas son pas escrichas, e tant se'n manca! Del temps qu'ensenhava a son dròlle lo mestier de volur, vegèron, un ser, a jorn falit, un brave òme de paísán que menava pel cabestre un ase pro supèrb per son espècia, que veniá de lo crompar a la fièira. Bodolin e son drollatàs èran resconduts dins una cabòrna cròia de castanhièr. Lo paire diguèt al filh tot dapasset:

— Finta plan consí farai; e quand veiràs que l'ase es disponible, lo prendràs sens tambor ni trompeta; e deman, lo menarà a la fièira de Laulèra, que lai sèm pas coneguts.

L'òme, las doas mans darrièr lo cuol, menava son ase a longor de cabestre, e montava per un camin de corchièira acatat d'èrba que los solièrs i rebombissían pas mai que sus una flaçada de lana. L'òme, d'alhurs, èra un bricon sord. Bodolin fila de per darrièr, tot aglenat e catamiau, destaca l'ase amb una abiletat que lo diable fariá pas melhor, passa son còl dins lo morrial e se met a córrer del mème brand que lo borriquet. Caminèron aital qualques minutas, e lo dròlle amb l'ase devián èsser luènh quand lo paísán, per una espava, se regardèt e vegèt clarament, a l'esclaire de la luna que veniá de se levar tota redonda, un òme a la plaça de l'ase... Ressautèt de tres palms, tot vièlh qu'èra, e badèt un cais coma un forn, sens poder dire un mot. Enfin, pr'aquò, reprenguèt alen e cridèt òrs d'el mème :

— Al secors! Al volur! A l'assassin! Qu'es aquela farsa? Qué fasètz aquí? Tornatz-me mon ase o vos fau metre a la prison.

Bodolin, lo morrial al còl, las mans jongudas, los uèlhs mièges cutats e las espatlas agrumeladas coma un penitent que demanda perdon, respondèt d'una votz siauda e femenèla:

— Vos inquietèssetz pas, brave òme, se vos plai, e escotatz-me per l'amor del Bon Dieu. Es contat dins la Santa Bibla, que sètz pas sens conéisser aquel libre de Paradís, se me trompi pas a vòstra regardadura de bon crestian, es contat aquí, quand avèm laissat dich, qu'autres còps, un rei pecador siaguèt cambiat en buòu pendent sèt ans. È ben, tal que me vesètz, e malurosament per ieu, soi estat un grand pecador; e lo Bon Dieu que fa tot çò que li plai e que deu pas de comptes a degun, me cambièt en ase per me castigar, e me menèt de plan luènh dins aqueste país. S'es endevengut, malurosament per vos, que mon temps de penitència deviá finir qualques oras après lo mercat que vos a fach mèstre de ieu. Ne soi plan fachat, pecaire! e tot dispausat a vos far reparacion d'aquel damatge tan plan que poirai.

Lo paure païsan creguèt coma l'Evangèli de paraulas tan plan dichas... Lo dobte sol... li semblava un pecat, e aviá coma paur d'èsser cambiat, el atanben, en qualque bèstia de quicòm. En tot cas, s'estimèt mai pèdre un ase que la patz de sa consciéncia; prenguèt lo cabestre e laissèt Bodolin qu'anès decont li plairiá. A! coquinàs de gusardàs de Bodolin, ça que la! Qual auriá jamai cregut a tant de rusa e de friponièira?

— Lo lendeman, Bodolin lo dròlle, suban qu'èra dich, menèt l'ase panat a la fièira que sabètz. Lo paure païsan qu'aviá besonh d'un ase coma dels uèlhs, se trigossèt a aquela fièira, tan luènh que siaguès, per ne crompar un autre. Tanlèu arribat sul fieiral, cugèt tombar tot de cuols en reconesquent son ase de la velha. Vos pensatz qu'anèt de suite far sa denunciá e cercar los gendarmas? Coneissètz pas aquel sant òme de païsan! Creguèt tot bonament que l'ancian pecador aviá facha ressuta, e que lo Bon Dieu li aviá repetida la mèma penitència. È sabètz pas qué faguèt aquel brava òme? De paur d'escandalizar lo colpable e de li portar pèrda, s'aprechèt d'el dapasset, sens que degun i faguès atencion, e li diguèt a l'aurelha, tot polidamentet:

— Te siás tornat empecadar, diga? Qui te coneis pas, que te crompe! que ieu te cromparai pas!

E d'aquí ven, saupretz, aquel provèrbi que se deu dire aital e non pas autrament.

MALÒC

Un còp èra, fantons, n'a benlèu cent ans, lo mèstre d'aquesta bòria s'apelava Filhòl, e aviá un can que s'apelava Malòc.

Aquel can, doble pus bèl e doble pus fòrt que lo nòstre Brunet, èra lo sens pariable de tot lo canton. Atrapava las lèbres a l'escorsa, e vos auriá portada al cais una torta de trenta liuras coma lo Picon da la caminada pòrta una bana de chaudèl. Amb aquò, bon natural que n'i a pas.

Los dròlles pichons de Filhòl lo borravan, lo cardavan, lo carpilhavan, lo peltiravan per la coeta e per las aurelhas, sens que jamai Malòc se n'importunès. Plan lo contrari. La paura bèstia s'abandonava amb jòia a totas las fantasiás d'aquela canalhòta e preniá pas d'autres permissions que de lor passar, da vegadas, la lenga pel morre. Puèi, coma comprenètz, lor caliá servir de cavaleta. Un dels dròlles i s'esparracava dessus, un autre lo menava pel colar, e fasián aital lo torn de la cort.

Lo cat el mème, un cat fripon e coquin coma Gorpallon, s'amusava sovent amb Malòc; e quand lo minonàs se permetiá d'asugar, sas cardas e d'acomençar de cardar, Malòc lo getava tant solament a dos mètres, d'un signe de pata, e l'exercici tornava rotlar de pus fòrt.

Mas Malòc aviá d'autres afars qu'aquelas bagateletas de recreacion amb lo mainatges o lo minon. Malòc gardava lo mas, e jamai aqueste mas es pas estat melhor gardat, ni mai o serà pas. Los cans rotlaires dels environs, après un parellhat d'estrelhals que lor afrabèron los cuèrs, çai venguèron pas pus rabastaire.

Un rainal, lo sol que s'aventurèt una nuèch al torn del polalhièr, siaguèt estrangolat d'un corcachal a las quèrbas del còl. Lo vailet e lo pastre l'anèron passejar pels mases e trobèron doas plenas guirbadas d'uòus.

Un ser d'ivèrn de l'Annada del Freg, lo boatièr vegèt lo lop que davalava pel fromental de Dentilhac. Vite, plan vite, estuflet a Malòc que venguèt coma lo vent... E a córrer, a córrer, als quatre confèrs, a la persuta del lop... Malòc tornèt pas que lo lendeman, arrendut, estrelit e tot sang; mas dos jorns après, trobèron lo lop crebat, las tripas defòra, al fons de l'iga da Ginestèl.

Filhòl, mai que totes los autres, aviá vista l'espròva de çò qu'èra Malòc. Per una fièira de Santéllissi, Filhòl aviá venduts a la Vila dos parelhs de buòus e una quarantena de motons. Los pagaments del bestial se faguèron tard. Era pas luènh de onze oras quand Filhòl partiguèt amb sa cavala, la sacòcha plena d'escuts, e acompanyat de Malòc que lo quitava pas. Fasiá pas luna, i se vesia pas la man davant los uèlhs, e lo vent d'autan dins los arbres ornava coma un eissam de trèvas enjaurencas...

Coma Filhòl arribava sul pont da Pelràs, enclotat e rescondut a mai d'una lèga dels ostals, un diablàs d'omenàs li sautèt a la brida de la cavala e li diguèt:

— La borsa o la vida!

— Para-me, Malòc!

Filhòl aviá pas acabat son cridal que l'assassin bandava los timplons sul parapet, la garganta sarrada dins las mordafas terriblas de Malòc. La cavala filèt als quatre pès. A la virada dal puèg de Marmont, Malòc siaguèt aquí. Ont èra l'assassin e dins qu'un estat? Jamai degun n'agèt pas de novèlas. Las aigas èran plan fòrtas: benlèu lo riu da Pelràs lo portèt a la Serena, la Serena a l'Avairon, l'Avairon a las autras ribièiras, e las autras ribièiras a la mar. En tot cas, seriá mai qu'un miracle qu'aquel bandit de l'infèrn se siaguès tirat sance dels crancons de Malòc.

Mas escotatz la sequéncia, fantons... Filhòl, tanplan benlèu, aviá begut a la Vila un copeton de rèstas, coma li arribava, da vegadas; benlèu aviá pas dormit despuèi qualques nuèches; benlèu aquel vent d'autan qu'es tant endormaud; benlèu la breçairòla del córrer tranquil de l'ega; benlèu tot aquò, benlèu quicòm mai que sabèm pas; consí que ne siá, mème après la paura que venia de li curvelar la meulha dels òsses, un sòm pesuc coma lo plomb li s'ajoquèt sus las pelonas, e pas moièn de i se parar, pas moièn de cap de biais! Tant i a que, al mièg dels bòsques dals Alausets, Filhòl davala da caval, estaca la cavala a un garric, e se jai sus un mont de fuèlhas, sens oblidar pr'aquò d'amagar jos son capèl la sacòcha plena d'escut...

Èran tres oras del matin quand se desrevelhèt. Tot estabordit, tot embalausit e tot enjaurat d'aver somiat d'assassins que lo sagnavan e de bèstias ferotjas que lo manjavan tot viu, se destriga tant que pòt de montar a caval... Mas qu'es aquò? Mon Dieu, qu'es aquò? Malòc lo peltira per la blosa en raucalejant d'una votz malauta que li dona l'englag... Justament, s'èra dich e redich, a la Vila, que de cans fòls rotlavan lo país e fasián fracatge dins los mases: mon can es fòl o o vòl venir! se pensèt lo malurós. E l'esfrai, sul moment, li desturbelet lo cervèl... Atrapèt un barron de sièis palms que trobèt a posita, e se metèt a tustar de tota sa fòrça, coma un abucle e coma un sord, sus la clòsca e suls rens del paure Malòc dusca autant que lo pensèt crebat. Puèi, grand trèt, en graumelant per se donar rason:

— Te plangi ben plan, paura bèstia, mas tas degainas m'an pas agradat... Estrangolar los assassins, parfètament... mas mordre son mèstre, aquò's un autre afar... Benlèu me voliá pas far mal... solament... l'òm sap pas... Puèi; après tot, fòl o non fòl, un can es pas qu'un can... À, tampís!... I! donc, Floreta, i! que lai serem lèu.

Lai siaguèron lèu, efectivament, mas en davalant da caval, davant la pòrta de l'estable, Filhòl se trachèt que la sacòcha plena d'escuts èra pas sus la sèla... L'aviá oblidada pel mont de fuèlhas, al mièg dels bòsques dals Alausets... Lai torna galaupar ventre a tèrra, l'esperon dins los cuèrs de la cavala, e sabètz qué vegèt en arribant?... Malòc, mièg estavanit, que s'èra trigossat coma aviá pogut sul mont de fuèlhas e gardava la sacòcha! Paura bèstia! Paura bèstia! Filhòl compenguèt e li faguèt sas excusas en lo careçant, mas me chauti ben! Aviá pasmens los rens escroissits, una pata copada e la clòsca trincada en dos o tres airals... Ne periguèt pas, ni per tot. La vida dels cans a las raices plondas. Dins un mes siaguèt garit e tornèt far parlar d'el sens estar gaire...

Totes los cans sabon nadar, fantons, mas i a lo mai e lo mens. Malòc nadava coma un can de mar... Un ser del mes de julhet, lo cachanis del molinièr da Vesac, un drollet de uèch o nòu ans, culissia

d'aulanas sul bòrd de la Serena. A aquel moment lo boatièr da Mejalanon veniá de mòlre e atalava lo parelh per s'entornar, quand ausiguèt de pastras que cridavan:

—Al secors! Al secors! Julon del Molinièr se nèga!

Lo boatièr lai camina tant que pòt córrer. Lo paure mainatge èra tombat dins lo gorg de l'Ola qu'a pro sièis canas de larg, quinze de long e quatre de plond. Doas minutas de mai e lo Julon seriá anat culir d'aulanas amb los anjas suls aulanièrs del Paradís. Lo paure mainatge tornejava, montava e davalava dins lo refofe del gorg coma un pese dins lo bolh d'una marmita. Urosament, lo boatièr aviá pres Malòc per anar mòlre. Li guinha lo gorg, li fa veire lo dròlle que se nèga: Vai lo quèrre, Malòc! Vai lo quèrre! Pataflau! Malòc a cabussat dins l'aiga e torna sortir, tot fièr de portar per las bragas lo paure fantonèl que siaguèt plan lèu reviscolat.

Ara, fantons, ai a vos dire de causas tristas. Sabètz lo provèrbi: Tot se fa vièlh e tot s'esquinça?... Aital faguèt lo paure Malòc... E alara, totes se metèron a ne parlar mal. Qual l'auriá rasonat? Avían cambiat, a Mejalanon, de boatièr e de pastre; e los dròlles ran per las escòlas... La Filhòla aviá pas bon cur, aimava pas los cans. Malòc, ara que podiá pas servir, li fasiá defèci. Filhòl atanpauc èra pas dels pus pietadoses... Puèi, ça que la, per gardar la patz, ausava pas contradire sa femna. E aquela morruda de femnassa quitava pas d'enfuscar Filhòl:

— Qué vòls far d'aquela ròssa de can que val pas res que per manjar e per se jaire? Vai me negar aquela gossa o tira-li un còp de fusil.

Filhòl respondiá pas òc-ben ni non. Se coneissiá pro, ni per tot, qu'aquò li fasiá ronçança de tuar Malòc. E lo temps passava... Un missant rencontre decidiguèt de tot...

Ni vielhum ni reumatismes empachavan pas Malòc de sègre encara son mèstre. Lo prenguèt, lo darrièr jorn de Carnavals, per anar manjar fèsta a cò de Lambèrt da Falgairòlas, en cas que lai se retardès. Lai se retardèt ben tament qu'èra mai de mièjanuèch quand s'entornava, lo cap engaborinat pel vin o l'aigardent, e renós coma un carri d'aver perdut al quarantet e a la borra dobla... Coma se sarravan da Vesac, Malòc solfinèt la pista del rainal o del lop, e se metèt a ornhar de sa votz la pus gròssa: Oau! Oau! Oau!... Oau! Oau! Oau!... Filhòl qu'aviá crentassa d'èsser defòra a aquela ora, lo matin de las Cendres, cridèt a son can d'un ton estrangolat: Vòls calar?... Vòls calar?... Cala-te donc! Aicí Malòc! Calaràs pas, vilana bèstia?...

Mas Malòc èra sord, o pauc se'n mancava; creguèt, probable, que son mèstre l'escometiá, e ornhet de pus fòrt: Oau! Oau! Oau!... Oau! Oau! Oau!... Lo vin, l'aigardent, la crancor d'aver perdut al jòc, l'aissa e lo defèci d'aqueles japals que podiá pas far calar e, subre tot aquò, benlèu, la temptacion del demon metèron Filhòl dins la raja abuccla, una raja fòla, una raja d'infèrn... Copèt, per la barta del molinièr, doas longas flaujas de genèst, cerquèt una gròssa peirassa, l'estaquèt al colar del paure can, lo faguèt recuolar sul bòrd de l'estanh del molin, e d'una butada furiosa lo lancèt a l'aiga...

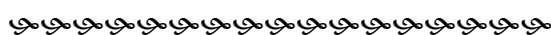
Solament, fantons, aici l'autre oremus: siá lo vin que li faguèt perdre l'aplomb, o la permission de Nòstre Sènher, Filhòl tombèt dins l'estanh amb lo can...

L'estanh a tres canas de plond, e Filhòl sabiá nadar coma un ròc de dos quitals. È ben, fantons, qual o auriá cregut? Malgrè la peirassa que lo tirava al fons de l'aiga, malgrè lo vielhum e los reumatismes, Malòc sortiguèt de l'estanh... e sortiguèt pas sol. La paura bèstia teniá amb lo cais lo gilet de son borrèl e, pel segond còp, li salvava la vida!

Aquela chimporlada dins l'aiga freja aviá despintat Filhòl, e tota sa colèra s'èra negada. Filhòl se sovenuèt, Filhòl agèt vergonha, Filhòl siaguèt pas pus lo mème. Tanlèu arribat a l'ostal, a tres oras del matin, se cambièt e s'escalfèt al pus vite, contèt tot a sa femna e li diguèt:

— Te defendi de me tornar parlar de tuar aquel can! E se quicòm li arribava, aquò 's amb ieu qu'auriás a far!

A son torn, permòias, la Filhòla agèt paur per tot de bon. Puèi, los dròlles tornèron per vacanças; l'ainat demorèt a l'ostal e se faguèt l'avocat de Malòc que visquèt encara qualques annadas e siaguèt plan considerat dusca a la fin de sos jorns.

LO RAINAL E LO LOP

Totjorn me sovendrai, fantons, que la paura Pinata vièlha da Vesac, quand nos contava lo conte qu'anatz ausir, trobava que per un còp, lo rainal èra estat un nèci de davalar dins un potz sens saber consí fariá per tornar montar; e nos disiá:

— Qué volètz-ti, paures mainatges, aquel rainal agèt lo missant moment de Tonica.

Tonica, çò pareis, èra una tanturla da Vesac que fasiá cinc o sièis porradas cada jorn; e quand li cridavan, coma de just, respondiá d'un ton borriconèl:

— Ai agut un missant moment.

Quand avèm laissat dich del rainal que vos parli, ieu cresi pas que siaguès pus nèci que los autres. La fin del conte que començam vos provarà lo contrari. Los sabènts, ça que la, an trobat dendespièi sus de libres consí las causas anèron; e ai comprés d'aquí que la Pinata sabiá pas tot.

Vesètz aici la question: aquel rainal veniá dal puèg Redond e caliá que siaguès, a tres oras del ser, sul truc de Pèira Cenchà per un afar que li pressava. Èra per l'estiu, sus la fin de julhet, e lo solelh, aquel jorn, fendiá las pèiras. Lo rainal qu'aviá passada la nuèch a ribotar, podiá pas virar la lenga de tant qu'èra seca, e lo set li torciá las tripas. Al ras de las Fargas, entremièg Vabre e lo Cassanh, vegèt un potz, e vos pensatz se lai caminèt. Lo potz èra plond. Doas barras de fèr portavan lo torn; e dos ferrats, un a cada cap de la cadena, se fasián compés; e se compreniá qu'anavan posar l'aiga, quora un quora l'autre, dins un branle de montadavala. Lo rainal se rendèt ben compte, mai o mens, que li seriá pus facil de davalar que de tornar montar, mas sabètz, fantons, quand lo set vos escana, prèssa mai de beure que de res pus. Lo rainal faguèt un saut dins lo ferrat qu'aviá a posita e, après sièis torns de cadena, se reviscolèt, aval, d'aiga fresca, tot son compliment. Apuèi se diguèt:

— E ara? Consí farai per sortir d'aicí? Se qualqu'un ven posar d'aiga, coma tardaràn pas, mai que probable, calrà ben que me monten per fòrça, s'aquò m'agrada... Solament, lo monde d'apr'aicí m'aiman pas de rèstas, e quand me veiràn dins lo ferrat... Non, non, pòdi pas far fial sus aquela canalha. Me val mai crebar aici a ma fantesiá... Cradí, pr'aquò! Qué devendrai ieu?... Aquela nipa de rainalha me salèt tròp aquela nòça de ièr; e lo set m'a fach repapiar... L'òm se crei un canòme e l'òm es bèstia e rèirebèstia... Vos laissi pensar s'auriá pas pogut, sens estavanir, anar beure al riu dal Cassanh e tornar montar apuèi a Pèira Cenchà per mos afars!... Mos afars! Parlèm-ne de mos afars, que n'ai fach un de pròpre!... De qué? Per la sòta gromandiá d'un conflal d'aiga, venir crebar al fons d'aquela canalha de potz! Quaranta mila aurelhas d'ase, vai!...

Nòstre òme èra en traïn de se far aqueles compliments quand ausiguèt de bruch a la cima del potz. Aquò èra lo boatièr de Cantagrelh que veniá posar d'aiga per abeurar los budus. Vitament, lo rainal laissèt anar lo ferrat e la cadena, s'amaguèt dins un trauquet entremièg doas pèiras, e faguèt lo mòrt. La plondor, d'alhurs, lo rescondiá de la vista del monde. D'autres e maites venguèron posar d'aiga tot aquel ser; degun lo vegèt pas...

A mièjanuèch, mon paure rainal èra totjorn aval que se presicava; se gratava, se plomava, renegava, se donava a totes los diables. s'apelava piòt, auca, vanèl, bistornèl, duganèl, muscat, passerat, picoral, gaidèla, barbèu, troan, vaca, vedèl, camèl, bardòt, banasta, cavèca, mijòu, ribòu, panibèla, caluc, toniquet, borriquet, autanat, rònat, capmanat, turbat, crostalevat, descaborlat, nipet, agremolit, acocolit, embalausit, estabornit, enfecit, embabochit, claumica, menica, falord, capbord, cagau, nigaud, tustaboisses, cropa d'ase, caulet, melon, torimpa, timborla, coja ramaira, trincanièiras, cròcapeus, burgabartas, nicodèma, pentacosta, prègabernada, cervèla cuècha, rafatilh, escabilh, crassa de la raça indigne de portar la coeta e de manjar de polets!

Dins la crancor e lo defèci que li curvelavan la meulha dels òsses, lo rainal oblidava tota prudéncia e parlava de vam. D'alhurs, a aquela ora, qual lo podiá ausir?... È ben, pr'aquò, fantons, qualqu'un l'ausiguèt e mai lo coneguèt a la paraula, sens poder destillar çò que disiá. Aquel qualqu'un èra lo lop... Ara, vos cal saber que la luna aviá tres quartièrs, e que se vesiá dins l'aiga del potz coma una torta entamenada de formatge blanc:

¹ mujòl

² ribaud

³ roinat

— Aquò siás tu, Rainal? cridèt lo lop. Amb qual parlas? E qué diable fas aval?

— Parlavi tot sol, respond lo rainal, e disiá que se qualque brave azard te podiá enviar aici te regauninariá coma cal. A, camarada! consí tombas plan! Corba-te sul bòrd del potz e finta... E ben, qué ne dises? Consí tròbas la mina d'aquel formatge? Mas la mina fa pas tot; lo te cal tastar, paure enfant, per lo conéisser. Me'n donaràs de novèlas. Ai manjat lo cantelon que li manca, e t'ai gardada, coma de just, la plus bèla part. Te contarai per qu'una coquinièira lo me soi procurat, e per qu'un itèm l'ai rescondut aici per lo poder manjar sens lanternejaies; sus una tauleta plan comòda que se pòt pas veire d'amont, e a posita d'una aiga fresca que reviscolariá los mòrts. E ben, l'amic, davalas pas?

Lo lopàs, que totjorn sa gromandiá l'a perdut, creguèt tot aquò coma paraula d'Evangèli, e diguèt tant solament:

— Mas que... consí farai per davalalar?

— De qué? faguèt lo rainal: veses pas lo ferrat que t'ai mes amont tot exprès? Met-i-te dedins en t'atrapant a la cadena, e me cargui del rèsta. Aquò ròtla per mecanica; te carraràs coma un rei, e çai seràs dins mièja minuta.

Lo lopàs, efectivament, s'acramponèt a la cadena amb las patas de davant, metèt las de darrièr dins lo ferrat, e coma comprenèt, fantons, lo rainal qu'èra dins lo posador del fons... montava a proporcion que l'autre davalava. E quand lo lop siaguèt dins lo potz, lo rainal ne siaguèt defòra:

— Bon apetís, camarada, li cridèt en fasant petar lo rire. Cresi pas qu'ajas besonh d'asugar lo cotèl per copar lo formatge. Beu un bon còp, amens, coma ai fach ieu, mas fai endiga de te pintar pas...

E se qualqu'un passa,
turlututú,
cèda-li ta plaça,
coma ieu a tu!

Ara, fantons, se me demandatz qué devenguèt lo lop al fons del potz de las Fargas, vos dirai francament que degun o m'a pas dich, e que ne sabi pas res.

LO TORNBINGAIRE

Te sovenes ben, Laurençon, d'aquel tornbingaire que vegèrem a la Vila, l'annada passada, per la fièira de sant Bartomièu? O pardí! plan segur que l'as pas oblidat! Consí regassavas e t'estrementiassiás de lo veire córrer sus una còrda, a trenta palms de naut, amb una bola de quilhas a cada man! E ben, vos vou contar a totes çò que li es arribat a Roma tot darrièrament. Es quicòm qu'an imprimit sus las novèlas. Aquò's tot fresc e tot caud e i a pas res de pus vertat.

Aquel tornbingaire que s'apèla Baldita, tombèt de vint mètres de naut en fasant sos torns de ginnare sus la Plaça de sant Pèire, e s'afribèt las doas polelhas dels genolhs e lo madaisson del braç esquèr. Urosament pel el, avián acatat lo passiment de ressegum e de flaçadas, autrament lo paure tornbingaire se seriá, d'aquela auçada, espoldrat coma un uòu coat quand lo getan de la fenèstra per la cort... Baldita se faguèt portar a l'espital... Lo medecin lo palpèt pertot e diguèt:

— Los nèrvis son macats, carpat e desfialargats. Lo subjècte garirà pas a mièjas e demorarà garrèl, estropiat e desmargat pel restant de sa vida. Sens comptar qu'amb aquestas calors, es mai que probable que la cangrena i se va metre e l'aurà lèu amadurat, carpat, gofit e desfelcit!

Baldita, pecaire! sabiá pas res de la doctrina, son que quicòm plan pauc de la santa Verge. Demandèt als infirmiers que li faguèsson lo plaser de li dire ont demorava, qu'auriá besonh de li parlar. Per caritat, lo portèron sus un fautor a la capèla, davant l'estatua de Nòstra Dama dels miracles que ten dins sos braces un nenin tot plen polit... Lo tornbingaire diguèt a la santa Verge tot dapasset:

— Madama, pòdi pas garir se vos me garissètz pas. Se me garissètz, vos farai quicòm mai a vos. Excusatz-me se vos soi vengut eissordar: patissi ferm e ai besonh de mos braces e de mas cambas per ganhar ma vida.

Dins cinc o sièis jorns, fantons, Baldita siaguèt garit. Lo medecin n'èra tot badaul coma la primièira vaca que vegèt passar lo camin de fèr... Pasmens, calguèt ne passar per çò que n'èra e finir per dire:

— Aquel òme es garit e se'n pòt anar.

Abans partir, Baldita preguèt las surs que lo laissèsson tot sol dins la glèisa per una orada: lor panariá pas res; que n'agèsson pas paur: lo poirián furgar quand sortiriá... La permission li'n siaguèt donada. Mas una suròta, vitament, isalèt coma una perditz e s'anèt rescondre dins lo confessional. Mossú l'almoinièr, per un rencontre, se trobèt atanben que disiá l'ofici a la tribuna e podiá veire sens èstre vist...

Aquelas doas santas personas siaguèron tamoentas del grand miracle que me rèsta a vos contar e qu'an fach metre per tot país sus las novèlas. Lo tornbingaire se clavèt dins la glèisa, s'anèt agenolhar, las mans jongudas, davant l'estatua de la santa Verge e li diguèt:

— Madama, vos remèrcii plan de m'aver garit. M'avètz rendut un servici que lo vos oblidarai pas de ma vida, quand visquèssi cent ans de mai. Baste qu'agèssi quicòm de presentable per vos recompensar de vòstras penas, mas ai pas res que mon paure mestier. Alara, me soi pensat de vos donar una pichòta representacion dels quatre o cinc torns los pus principals que sabi far. Se vos vo'n chautatz pas, que, sens manca, ne devètz aver vistes de tota raça, tanplan benlèu agradaràn al vòstre fanton.

Lo tornbingaire se levèt, se despolhèt dels abilhaments qu'aviá de tròp, e se trobèt tot patrat tal que ieu e tu, Laurençon, lo vegèrem, antan, a la Vila, per sant Bartomieu... Aquí coma aval, lo tornbingaire se palpèt los rens e las còstas, s'alisèt los braces, se carecèt la mostacha, clapèt dins sas mans e zop! bingas en l'aire e cap en bas, correguèt sus las pautas tot l'espandi qu'aviá de liure:

— Aquel primièr torn, madama, es pas res de plan terrible. Aicí lo segond.

E l'òme se torna lançar, fa quatre crombimbas se quilha coma lo primièr còp, las cambas vèrs lo cèl; puèi, sens quitar aquela postura, lèva lo braç esquèr per tocar pas tèrra que de la man drecha, e demora aital mièja minuta:

— Aquel, madama, n'es pas nèci, çò me pareis. Mas aquò's pas finit.

Lo tornbingaire s'estira, sarra los braces de las ancas, s'aplenponha los rens, se corba al revèrs, lo cap en arrièr, l'esquina dejós e lo ventre dessus e, de nonent, va tocar tèrra amb la clòsca:

— Consí l'avètz trobat aquel, madama? Es pas per me vantar, mas lo m'an aplaudit en fòrça vilas.

Aquí, benlèu los uèlhs li cigalejavan e las avelhas li tindavan, Baldita creseguèt veire e ausir que lo fantonèl se risiá de jòia e picava de sas doas manetas:

— Ò madama! que l'avètz plan elevat, aquel mainatge! È ben fanton, perque aquò vos agrada, anatz veire quicòm. Amb la permission de la vòstra mamà, vos vau far lo pus fòrt dels torns que se fan. Fintatz plan e me'n saupretz dire de novèlas. Sautarai a sièis palms de naut, coma un cabòt que galaupa un parpalhòl, farai doas carabisonas en l'aire, e tornarai tombar sus mos pès tant drech coma una quilha. Ardit!

Lo tornbingaire se lancèt de suls esparrons de la santa taula... mas, pecaire! après la primièira crombimba, tombèt sul pasiment, tot de cantèls, e se la proteccion de la santa Verge li aviá pas amortit lo còp, lo paure òme se tornava estropiar:

— Coquin de sòrt, l'ai mancat! Es plan lo primièr còp de ma vida qu'aquò m'arriba. Excusatz-me, madama, me fau pas jove; truqui mos trenta nòu: l'òm es pas plegadisses coma a vint... Aquò's egal, cal tornar assajar...

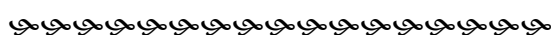
Se torna getar sul pic coma una truita, vira l'escabèl un còp e mièg e... s'alastra tot d'esquinas:

— Coquin de sòrt! Coquin de sòrt! Ni mai i arribarai pas! Vesètz, madama, cal pas qu'aquò vos susprenga. Aquela tombada sus la plaça de sant Pèire m'anèt plond, e n'ai encara empr'aquí qualque reverdaci. O! es pas per vos far de repròchis, soi pas pro canalha per aquò; mas m'es avís que m'avètz laissat un bocin de maganha dins l'amaluc, dins las polelhas e dins lo trinquet. Enfin, ne soi fachat per vos e per vòstre mainatge qu'a mancat de veire lo torn lo pus polit e lo pus rar que se veja... Coquin de sòrt! Coquin de sòrt!

Baldita, arrendut, besalenava, pecaire! coma una auca grassa; e la susor li fasiá pissolet sul front e sus las gautas. S'èra assetat, per se repasimar un bricon, sul marchapè de la capèla.

Alara, fantons, a aquel moment, a doas oras justas del ser, la sureta que fintava de dins lo confessional, e Mossú l'almoinièr qu'aviá quitat de dire l'ofici, vegèron totes dos lo grand miracle...

La santa Verge e son filh Jèsus davalèron de sul sièti de marbre e, totes dos, amb un mocador de seda blanca qu'embaumava coma un rosièr florit, boissèron la susor del front e de las gautas del paure tornbingaire.

L' ERIÇ, L' ERIÇA E LO LAPIN

Quand se desrevelhèt dins son liechon de fuèlhas de fau, Cromiròta l'eriça diguèt a Cromiron l'eriç en li gratant lo nasson amb la pateta:

— Anem, Cromiron! Siás pas las de te dormir? Lèva-te vitament e vai me cercar de rabas a l'òrt per far la sopa.

Cromiron alonguèt son morronèl de porquilh amagat dins son quartairon d'agulhas grisas, se boissèt los ulhons, s'estirèt, se gromissèt, e diguèt a Cromiròta:

— Las nuèches se fan cortas, lo solelh es estat pus matinièr que nosautres: cresiá pas que siaguès tan tard. È ben, lai te vau quèrre las rabas. Aluca lo fuòc e monta l'ola, que languirai de manjar aquela sopeta.

Pel camin, l'eriç trobèt lo lapin:

— Ont lai vas coma aquò, Lanfrinon?

— Vau a la pèça cercar de caulets; e tu, Cromiron?

— Vau quèrre de rabas a l'òrt. I a pas res de novèl?

— Non, pas ni mai ni mens. Ièr matin, pr'aquò, me n'arribèt una que me donèt un bocin de tica-taca a l'estomac. Los cans de la Bòria me susprenquèron al fons de la pèça e me faguèron far una rebordelada que me'n sovendrai un brieu. Agacha, paure Cromiron, que se te trobavas dins los mèmes passes, amb tas cambòtas cortòtas e pataudòtas, la tia Cromiròta poiuriá crompar lo crespè negre:

— Se me trobavi dins los mèmes passes, respondèt l'eriç un bocin picat, me'n tirariá benlèu tan plan coma tu!

Lanfrin lo lapin faguèt quatre crombimbas una darrièr l'autra, e se metèt a rire dins sas mostachòtas, d'un aire tament trufairòt que Cromiron li volguèt tornar las peras al sac:

Ò pardí! çò li faguèt, as pas besonh de tant far de ta conflarèla sufís que totjorn galaupas coma un descervelat. Saupràs, e o te repèti, que l'òm caminariá tant coma tu, se l'òm voliá plan; solament que l'òm se respècta davant lo monde, e l'òm sap córrer per mesura e sajament. En finala, quant vòls que pariem, nosautres dos, que tant camine coma tu quand aquò me plairà?

— Quant vòli que pariem? Pas res!... Siás un borriqueton que sabes pas quitament amb qual parlas ni çò que dises!

— Aquò's qu'as paur de pèdre! repiquèt l'eriç; e fas lo semblant de mespresar lo monde per a fin d'aver pas a pariar... Bufarocòta, vai!

Lo lapin se quilhèt de tota sa talha sus las patas de darrièr e dubriguèt las de davant coma s'anava cantar un orèmus:

— A ça mas... es que per un azard parlariás per tot de bon?

— Parli per tot de bon! diguèt l'eriç en quilhant tan naut que podíá son nasson de porquilh.

— E ben, falordòt, qué vòls que pariem?

— Te jògui lo nòstre òrt contra la tia pèça!

— E ieu te jògui la mia pèça contra lo vòstre òrt!

Aital siaguèt fach. Convenguèron de far la corsa sens tamoens, lo ser mème, entre onze oras e mièjanuèch, suban qu'era plena luna e que i se veiriá pro malgrè las nivols que començavan de s'escampilhar pel cèl. Totes dos preferavan la velhada: Lanfrin, de paur que lo monde se truffèsson d'el se li vesían far la corsa amb un traça d'eriç; e Cromiron, per una altra rason que vo'n rendretz lèu compte.

S'enanavan nòu oras quand arribèt a l'ostal amb quatre o cinc rabòtas dins son panieiron:

— Ont te sias amusat? li cridèt Cromiròta: es plan ora qu'arribes amb las rabas quand los vesins an manjada la sopa! Ò tè! veses ben: metre en fas tròp ça que la! e soi plan malurosa de m'èsser apariada amb un musairòt que s'amusa pertot!

— Pialha, pialha, pialhaira! diguèt l'eriç, e quand auràs acabat, te provarai que siás una timbornèla. Se sabiás lo bon afar que veni de metre en branle, me sautariás al còl e puèi dançariás de jòia dusca que tombèsses!

— S'as fach un tan brave afar, o te caliá dire pus lèu! faguèt Cromiròta en pialant las rabas; o te caliá dire pus lèu, òc!

— E consí far per o te dire? Tanlèu me veire, te siás amodada coma una esquila, sens me laisser lo temps de plaçar una sillaba. Anem! destriga-te plan de metre aquelas rabas a l'ola, que soi aganit, aganit, aganit... Quand serai repasimat, te contarai aquel miraclo.

Mas Cromiròta presiquèt tament Cromiron, que li comencèt l'afar de pic, tant aganit que siaguès. Agèt pas puslèu dich qu'aviá jogat l'òrt contra la pèça del lapin a qu'un caminariá mai que l'eriça laissèt tombar las rabas e mai lo cotelon, crosèt las patetas, levèt lo morron e los ulhons, e cridèt en plorant:

— Qué farai ieu? Qué devendrai ieu? Ont anarai? Ont tirarai? Lo meu Cromiron es vengut fat!

Cromiron li amassèt tranquillament las rabas e lo cotelon, e li diguèt amb un rire coquinòt:

— Se m'aviás escotat una mièja minuta de mai, ara te'n ririás coma ieu fau, allòc de te plorar coma una monina foetada, qu'aquò te coparà l'apetís e, ça que la, siás tot plen orròta quand te ploras, e m'agradas pas... Per te punir, te vòli pas dire res pus dusca que m'ajas escalcida la sopa!

Cromiròta compenguèt qu'aviá tòrt e, sens dire res pus, se destriguèt de far la sopeta que siaguèt prèsta dins un momenton. Quand n'agèt manjada una plena escudeleta tota comoleta, l'eriç diguèt a l'eriça:

— Sabes ben, Cromiròta, que nos revertam, ieu e mai tu, coma doas gotas d'òli, e qu'avèm tot a fèt lo mème son de votz e de paraula?

— Òc-ben, o sabi, faguèt l'eriça; las vesinas me dison sovent: Qui te vei tu, lo vei el; qui lo vei el, te vei tu!... E l'autre matin, e primalba, Turòl l'auriòl e Miròi lo mèrlhe cantavan totes dos:

Cromiron e Cromiròta
fan pas qu'un dins lor cambròta;
Cromiròta e Cromiron
fan pas qu'un dins lor cambron.

Aquò vòl dire que nos revertam?

Qué que volguès dire, fantons, la cançon del mèrlhe e de l'auriòl... es pas mens vertat qu 'aqueu eriç e aquela eriça se semblavan coma dos pelons de castanhièr dins lo mème mont de fuèlhas; mas lor babilhon ne finiriá pas e vos vau contar lo rèsta rapidament...

Lo lapin e l'eriç devián far la corsa dal fons a la cima de la barta del nòstre Estanh. I aviá, alara coma uèi, per aquela barta, a vint passes un de l'autre, dos caminòls que la traversavan. L'eriç qu'aviá tot explicat a l'eriça, la prenguèt a l'ora que caliá, la faguèt rescondre al cap de la barta, entremièg los dos caminòls, al ras de la peiròta que lo primièr arribat deviá anar tocar, e li rememorièt, tot lo sicut de son ròtle:

— As plan comprés, amens, Cromiròta? Te sovendràs plan de tot aquò?

— N'ajas pas peur, Cromiron, n'ajas pas peur! Farai e dirai coma m'as dich, ric a ric e taca d'òli.

*

A onze oras justas, lo lapin arribèt al pòste e i trobèt l'eriç:

— Causís lo viòl que borraràs! li faguèt d'un ton de mesprètz en acabant de rosegat la còsta d'una fuèlha de caulet; e sovenga-te que ton òrt es flambat!

— Causís tu, respondèt l'eriç, lo caminòl que mai t'agrada, e oblides pas de dire gràcias d'aquel caulet, qu'es plan lo darrièr que manjas de la tia pèça que serà lèu mia.

Finalament, tirèron los viòls a la palha corta; e mai atanben qu'un deviá dire: Un, dos, tres, quatre, cinc, saumic! per se lançar totes dos al mot de saumic... Lo lapin agèt la causida e lo comandament:

— Anem! Siás prèst? çò faguèt. E comencèt d'un ton naut e segur: Un, dos, tres, quatre, cinc, saumic!

E se lancèt sens maganha coma vos pensatz... L'eriça, amont, escotava de totes sas aurelhòtas. Quand ausiguèt los quatre confèrs del lapin qu'anava èsser aquí dins tres segondas, toquèt vitament peiròta amb la pateta e cridèt:

Turlututú, çai soi abans tu!

E la coquinòta se boissava lo morron coma se susava tota gofida. Lanfrin n'èra baug e falord:

— Es pas possible! fasiá: i a quicòm aquí de mai o de mens! Deves èsser partit pus lèu que ieu, e mai un brave pauc! I cal tornar, e tu comandaràs, qu'aital poiràs pas partir abans ora!

— Tornem-i! faguèt aquela gusòta de Cromiròta.

Cromiron èra montat tan naut qu'aviá pogut e ausissá tot. Quand siaguèt lo moment, al fons de la barta, diguèt al lapin:

— È hen! donc ieu comandi... I siás?... Un, dos tres, quatre, cinc, saumic!

E lo lapin a córrer coma un fat... Dins un darrièr saut anava tocar la peiròta, quand l'eriça cridèt:

Turlututú, çai soi abans tu!

— I cal tornar pel darrièr còp! diguèt Lanfrin, e cambiarem de viòl, que lo meu es pus long, i a pas aquí de mièg!

— Aital siá! respondèt l'eriça: cambiarem de viòl.

L'eriç èra montat coma lo primièr còp e aviá tot ausit:

— Doncas, çò faguèt aval, ieu vau montar pel teu caminòl e tu vas montar pel meu. Ardit! Un, dos, tres, quatre, cinc, saumic!

E lo paure Lanfrin se tornèt despotelar de córrer, mas qué li podíá servir? Cromiròta, quand siaguèt lo moment, tornèt cridar pus fòrt que jamai:

Turlututú, çai soi abans tu!

Aqueste còp, lo lapin diguèt:

— M'as ganhat, ça que la! Jamai non o auriá cresegut: aquò's un miracle!

Un rainal, per azard, aviá tot vist e tot comprés:

— Al diable! se pensèt: aquel lapin es tròp borricon, e merita pas de se far vièlh!

E mon rainal se lança sus Lanfrin, l'estrangola sens explicacions e lo manja dusca al darrièr retalh. En s'entornant, Cromiròta diguèt a Cromiron:

— Lanfrin laissa pas d'eretiers, a ma coneissença. Ara que lo rainal l'a manjat, podèm plan joír sa pèça; autrament, te voliá dire de la li laissat. L'onor nos auriá sufít; aviàm pas besonh de sos bens.

— As plan rason, Cromiròta, respondèt Cromiron: aviá las mèmas intencions que tu; mas perque lo rainal a manjat Lanfrin, e que Lanfrin, mai que probable, es mòrt sens familha, la pèça serà plan nòstra. Anem i passar per dintrar en joïssença, ne rebugarem un caulet o dos, e mai n'aurem per far la sopa deman matin.

*

Cromiron e Cromiròta, fantons, èran dos ipocritas e dos friponèls; e lo rainal èra un assassin. Ara, cal ben convenir que l'eriç e l'eriça avián trobat un polit torn... Es plan malurós pel paure Lanfrinon de s'èstre pas mai mesfisat d'aquela gusòta de Cromiròta.

LO FILHÒL DE RADAN

Al fons d'una granda forèst, dins una cavèrna plonda acatada per un rocàs pus bèl que lo nòstre ostal, devinat que i aviá?... Un leon? Un ors? Un tigre? Una d'aquelas colòbras, gròssas e longas coma de pibolas, que vos engolan una persona coma vosautres una cerièira?... I aviá quicòm de plan pus terrible e pus engerdable que totas aquelas bèstias... I aviá, fantons, al fons d'aquela granda forèst, dins aquela cavèrna plonda, trenta assassins armats de ponhals, que fasián tremblar lo país a vint legas a la ronda.

Lo rei que los comandava s'apelava Radan. Èra sortit suban que dison, d'un ostal de brave monde que lo preparèron coma cal a la Primièira Comunión. Per malur, aviá pas que quinze o setze ans quand perdèt sos parents; e las missantas companhas l'abrigandiguèron. Se metèt a rotlar las fièiras, las vòtas, los cabarets e los cafès; a jogar a las cartas, a mancar la messa, a renegar coma un damnat; e quand aquela vida li agèt tarit lo falset, s'associèt amb una banda de guses dels environs per far ensemble lo mestier de volurs e d'assassins; e s'anèron téner dins aquela granda forèst que vos ai dicha...

Escalavan suls garrics los pus nauts, fasián fintanèla amb de longavuas e quand espiavan un voiajur sus una rota, l'anavan esperar a l'airal lo pus rescondut, e li disián: La borsa o la vida! Se lo paure voiajur voliá fugir o se defendre, lo sagnavan coma un polet. Puèi, quand vesían los gendarmas, s'anavan rescondre vitament al fons de lor cavèrna e rotlavan de per dedins còsta la pòrta una peirassa pus gròssa que lo Ròc de Pèira Cencha. Consí voliàtz, aital, que la justícia los poguès atrapar? Tant i a que panavan e assassinavan dins los quatre environs dempuèi mai de vint ans.

Radan, coma avèm laissat dich, èra lo rei de la banda, per la rason qu'èra lo pus sabent, lo pus adrech, lo pus bèl e lo pus fòrt. Al començament, se da vegadas los autres avián qualque tintaina de se revoltar, Radan n'atrapava dos, un de cada man, los fasiá trincar del front e del nas, los brandissiá

coma de collas, e ne clapava los autres. Talament qu'a la fin lo crentavan coma Lucifèr signe, lor auriá fach lecar los talons de sas bòtas.

Un ser de fin d'auton que fasián lor tornejada, trobèron un mainatge d'unes uèch o nòu ans qu'amassava de broquetas a l'òrle d'un bòsc... Un dels brigands acomençava de sortir lo ponhal per lo tuar, mas Radan li'n faguèt defensa. La vista d'aquel paure drollon, tot sol per aquel bòsc, boleguèt de compassion lo cur d'aquel rei d'assassins... e lo drollon agèt pas paur. Nòstre Sénher o permetiá sens dobte. E puèi ça que là, veiretz...

— Consí t'apèlas, pichon? li demandèt.

— M'apèli Julon de Radan da la Pomareda.

A aquela responsa, los pelses rebeluts del brigand li se quilhèron sus la clòsca coma de canaveras... Lo mas que el èra nascut s'apelava La Pomareda; e aviá laissat a l'ostal un fraire cabdèt que s'apelava Julon, que la sia mamà, quand moriguèt li aviá recomandat fòrt e fèrm. Aquel Julon d'aquí, podiá pas èstre que lo dròlle de l'autre...

— Vosautres, anatz-vo'n! comandèt Radan a sos òmes que se'n filèron de pic. E quand siaguèron sols amb lo mainatge :

— Mas enfin, li diguèt, conta-me d'ont venes. Ont son tos parents e consí te tròbas aquí?

Lo paure drollon respondèt en se plorant:

— Lo papà es mòrt davant ièr, e la mamà es malauta, aval, dins un establon...

— Consí es mòrt, ton paire? Consí es mòrt?

— Veniàm de veire l'onclon da Perpignan, totes tres, amb la jardinièira... Al fons d'una còsta, totes tres davalèrem per córrer... Ieu, me calguèt arrestar, e la mamà m'esperèt... Lo papà s'avançava dapasset amb la jardinièira... A un recoide de la rota, cridèt : Al socors! Al socors! Me tuan!... La mamà tombèt emblaimada... Apuèi, trobèrem de sang pel camin e vegèrem pas pus la jardinièira ni mai lo papà...

Una susor gelada fasiá pisset sul front de Radan... Pas moièn de dobtar mai : l'oncle da Perpignan èra son oncle; aquel drollonèl èra son nebot, e lo paure mòrt èra son fraire; sièis de sos òmes l'avián assassinat a aquel recoide de camin, e getat son cadavre dins la ribièira. El i èra pas, per fortuna, mas pasmens, fantons, qu'una causa tant orribla! Quand poguèt reprene alen, que quicòm l'estofava, Radan ajustèt d'una paraula sorda que Julon aviá pro far a l'ausir:

— E mai... E mai?... Ta paura maire?...

E Julon, fantons, qu'aquò 's Nòstre Sénher, coma avèm dich, que permetiá qu'agès pas paur, Julon acabèt de contar tot: consí la sia paura maire aviá cugat morir d'un tan bèl chacrin; consí avián trobat aquel establon de fedas abandonat, al mièg d'un travèrs que i aviá de falguièiras e de fuèlhas secas; consí, per la nuèch, Nòstre Sénher li aviá envoiat un frairon, pecaire! dins tant de dolor e tant de misèra; consí, per miracle, una paura que passava lor aviá donat un croquet de pan brun, un uòu, doas o tres pomòtas e d'alumetas; e consí el èra vengut aquí cercar de broquetas per far calfar la mamà e lo nenin pichon...

Alara, Radan quitèt sa cencha roja, rescondèt pel bòsc son ponhal, son fusil e sos pistolets, carguèt la lenha sus l'esquina e diguèt a Julon:

— Passa davant: anam veire ta mamà e ton fraire novèl nascut.

Quand aquel ginascla d'omenàs dintrèt dins l'establon, la paura malauta cugèt tornar emblaimar de paur; mas Julon li diguèt:

— Es pas missant, mamà; es pas missant: vesètz ben que m'a portat lo fais...

Puèi, Radan sachèt tan plan dire que se faguèt donar permission de los assocorrir totes. Aluquèt de fuòc, galaupèt a la caverna e tornèt dins tres oras amb un topinat de grais, de sal, de sucre, de vin, de cafè, de lençòls e una flaçada de lana. Puèi, aquel mème ser, la mamà diguèt que caliá portar lo nenin a la glèisa per lo far batejar. Radan volguèt èsser son pairin e lo faguèt apelat Peirilh.

Ara, fantonèls, anam deixar la paura mamà e lo brave Julon a la Providéncia de Nòstre Sénher que los a pas abandonats, botatz, risca pas res!... E parlarem pas mai que de Radan e de son filhòl...

Tanlèu que siaguèt batejat, aquel paure nenin moriguèt volèt al Cèl. Mas allòc de tustar o de tirar lo cordon de l'esquila, s'aglanèt defòra, davant la pòrta, coma un besengon agremolit. Quand sant Pèire anèt dubrir per un autre, lo vegèt aquí e lo coneguèt, que los sants del Paradís, fantons, sustot los pus principals, sabon dal fial a l'agulha tot çò que se fa sus tèrra:

— Aquò sias tu, Peirilhon? li diguèt en l'amassant: vèni, pauronèl, qu'as amont lo papà que t'espèra... Benlèu sabes pas que los assassins lo tuèron, l'autre jorn, lo teu papà. Urosament per el qu'èra confessat de fresc, e un flambuscal de Purgatòri li a sufit...

— Aurai ben plan plaser de veire lo papà, respondèt l'angilh, d'un fial de voseta coma lo cant d'un grelhon, mas vòli pas dintrar dins lo Cèl sens que me prometetz que lo meu pairin serà salvat.

— A! paure menut! Qué me demandas aquí? Ton pairin e ton oncle Radan ... es lo pus brigand dels brigands de França, o pauc se'n manca, e prenèm pas aici d'aquela grana!

— È ben, convertissèz-lo! E apuèi lo prendretz!

— Lo convertir... lo convertir... aquò's lèu dich... Calriá que o volguès, primièrament... Enfin, ieu me'n cargui pas... mas, perque siás tant amarvit, e que te fas apelar Peirilh, ne vau dire un mot a la Mèstra... Se aquela d'aquí se'n voliá mainar, disi pas que benlèu...

E sant Pèire va de pic far la comission a la santa Verge e torna dins cinc minutas:

— Tè, fantonèl, l'avocata dels peccadors a trobat polit, ça que la, çò qu'a fach Radan per ton fraire Julon, per la tia mamà e per tu, e li agrada ferm que tu plaiges per el... M'a dich que te diguèssi qu'èras plan bravonèl e que t'aimava plan. As aquí de sa part un taçon d'aur. Se lo li tornas portar plen de plors de contricion de ton pairin, ton pairin serà salvat.

Lo nenin pren vite aquel taçon d'aur, desplaça sas aletas blancas, se lança dins l'espandi dels mondes, e arriba a mièjanuèch al pè del lièch de Radan que se podí pas adormir dins sa cavèrna. Peirilhon, munit dels poders de la santa Verge, se faguèt ajudar ça que la per l'àngel gardian de Radan e, de totes dos, un a cada aurelha, parlèron dapasseton al rei dels brigands, sens se far veire ni conéisser, coma parla la votz de la pensada. Coma parla la votz del sovenir...

*

E Radan pensèt, Radan se sovenguèt... Tot çò que èra oblidat, ensebelit dins l'abisme de son arma mòrta, se levèt davant el: lo vièlh cloquièr de la parròquia; lo mas de la Pomareda, l'ostal qu'èra nascut; la mamà e tot çò que rapèla aquela santa vision d'una mamà: tantas de careças, tantas de penas, tant d'amistat que la dolor fa créisser coma la dolor l'a facha nàisser; puèi, l'escòla e la Doctrina amb los dròlles de son atge e lo grand jorn enfin, lo pus bèl de la vida, la Primièira Comunión, e çò que li diguèt Nòstre Sénher dins lo pus fons del cur:

— Quand de temps m'aimaràs aital, fantonèl meu? Quand de temps me traïràs pas?

E Radan se disiá:

— A! Miserable de ieu!... Consí l'ai traít e abandonat!

E aquí se leveron las annadas del crim: orribla, engerdabla, espaventabla vida d'aquel rei de brigands, de volurs e d'assassins... E Radan aviá fraior d'el mème... e vesí de sang, de sang, pertot de sang!... Ô! Qu'es aquela votz, amont, que sona de la rota:

— Vèni! Vèni!

E crei de lai èstre... e aquò 's de sang que fuma e que li ditz:

— Tè! Tè! Beu! Beu! que soi lo sang de ton fraire!

Alara, Radan cerquèt son ponhal per se tuar... Mas sulpic, son filhòl e l'anja li faguèron veire un autre riu de sang que rajava dal Calvari e lavava los crims dem monde, mème dels volurs, mème dels assassins, que i n'aviá un de perdonat al pè de la Crotz.

E Radan, alara, copèt lo ponhal pel mièg de la mèla e, dels dos tròces, ne faguèt una crotz e s'agenolhèt per tèrra, dins la cavèrna, sens que cap de sos òmes lo vegès ni l'ausiguès, e cridèt a Nòstre Sénher del fons de sa dolor:

— Mon Dieu! Mon Dieu!

Mas ne poguèt pas dire mai: los sanglòts l'estrangolhavan, e sos dos uèlhs rajavan coma dos robinets... Peirilhon, vitament, para son taçon d'aur, lo lascia emplenar dusca que s'asonde, l'amaga plan dins sas manòtas, e sens n'escampar una gota, torna al Cèl, d'una volada...

Sant Pèire l'esperava davant la pòrta e li cridèt en risent:

— Arriba, pauronèl! que sabi qu'as la taça plena; mas sabi quicòm mai qu'encara, tu, o sabes pas...

— Anem, anem! li diguèt Peirilhon tot afalenat: portatz aquò plan vite a la santa Verge, e fasètz-li-me signar una poliça que mon pairin serà salvat. Alara dintrarei, mas pas pus lèu.

Sant Pèire li faguèt signe que fintès darrièr... Lo nenin se regarda e... vòla dins los braces de Radan... Lo rei dels brigands veniá de morir dins la contricion la pus parfèta... Lo pairin e lo filhòl dintrèron ensemble dins lo Paradís.

LA TORLHA E LO TORLHON

La Torlha èra veusa. Demorava dins un ostal clujat de genèst, al fons dels bòsques da la Brossa, amb son dròlle qu'aviá catòrze o quinze ans... Aquel dròlle èra batejat Popet, del nom de batème de son paire, mas tòt lo monde l'apelava lo Torlhon. Lo paire d'aquel Torlhon èra estat un brave òme simple d'esperit: Jamai de sa vida anèt pas pus luènh qu'a Riupeirós. Quand lai montava per tirar lo sòrt amb los autres conscrits da Sant Salvador s'arrestava cada cent passes, fintava devèrs pertot, e disiá tot embaboquit:

— Jès! Jès, pr'aquò! Qué la França es bèla!

La Torlha èra robusta, percaçanta, valenta, e sens brica de missantariá. Suban la sason, englenava per las estolhas, burgalhava per las castanhals, e amassava de gland a mièjas per engraiassar son porcanhon. Preniá atanben de cambe e de lin a fialar, e mai fasiá de polit fial, sens grossarèlas ni primoladas. Subre tot aquò, la Torlha teniá cinc o siès fedas e una cabra que lo Torlhon anava gardar cada jorn pels bòsques de Mossú Lestanc que tolerava sens dire res, coma fan sovent los riches caritables.

Lo dròlle de la Torlha èra bèl pel temps, e ronfut de to sos membres, mas per tant que sa maire lo petacès e lo repetacès, lo Torlhon n'anava tot espelinsat, tot desparpalhat e tot esplomissat coma un poletàs que regaja.

Lo Torlhon montava suls garrics, suls albars, suls fraisses, suls castanhièrs, suls vèrnhes, suls olms e sus las pibolas... per culir los nius d'agaça; e fasiá tombar amb una agulhada los nius d'auriòl pendolats per tres fials a la pus cima de las pus nautas brancas... Per espiar los nius resconduts, s'amagava dins un galhamàs, o dins una barta, e fintava d'oras entièiras dusca que vegès aucèl o aucèla portar la busca per bastir o la becada per apasturar. Totes los nius que lo Torlhon trobava èran condemnats, pecaire! a la perdicion. Engolava los uòus totes crus e preniá los aucelons totes pelats, de怕ur que qualqu'un los venguès culir davant el...

A! gus de Torlhonàs! Gromand de Torlhonàs! Assassin de Torlhonàs! Que n'escofièt e n'escogrifèt d'uòus e d'aucelons de tota raça e de tota familha: perdises, calhas, becassas, becassinhas, mèrlhes, gages, favards, tortorèlas, torges, tridas, planhòlas, puputs, picorals, margassas, rossinhòls, alausetas, pinçards, papachrossèls, busquetas, besengas, cuolblancs, gardapastres, cardinals e reipetits!

Li repròchi pas las agaças que desraban lo milh quand nais. Li reprochariá pas los gòrps que ploman las semenadas e panan las castanhas e los rascalons. Li perdonariá las cavècas que semblan de

sorcièiras e van sisclar, a mièjanuèch, sus las chimenèias dels ostals per far paur al monde. E baste qu'agès escantida tota la raça de las tartanas, dels busaracs, dels falcons e de totes los borrèls acarnassits!

Mas los aucelons cantaires que son la jòia de tot çò que vesèm e fan la musica de Nòstre Sénher... dins l'aire del cèl, dins la ramilha, dins las brancaçes dels aures, pels bòsques, pels camps, per las bartas, lo long dels randals, de las ribièiras e dels rius... es un pecat, fantons, de los far perir!

Ara, pardí, los aucèls que se manjan e que tot lo monde tròba plan bons, es pas defendut de ne far, coma fasèm dels polets, un repaís de gromand, se l'òm los pòt atrapar. Mas amens, sarnadièla! cal esperar que sián prèstes, e non pas los engolar dins l'uòu, los culir totes pelat, coma fasiá lo Torlhon!

Auriá plan valgut mai, fantons qu'aquel escofrifa de drollàs agès estudiada la Doctrina en gardant la fedas. A quinze ans, aviá pas facha la Primièira Comunión, e tot lo monde se n'escandalizava... Encara se me disiàtz: la maire li'n fasiá recitar qualques chapitres, lo ser, après sopar. Imaginatz! Imaginatz! Tant ne sabiá lo Torlhon, tant ne sabiá la Torlha! Un ni mai l'autre coneissián pas quitament la primièira letra de l'alfabet.

La Torlha, probable, aviá ben, dins son jovent, atrapat quicòm, tant pauc que siaguès, de la Religion. Solament, vos explicarai: aquela paura femna, a la glèisa, aviá lo mal dormaud. Denpièi vint ans o trenta, tanlèu que curat o vicari montavan sus la cadieira per presicar las vertuts crestianas, la Torlha acomençava de cavecar; e cavecava dusca a la fin del sermon. Tant a que, de nonent, allòc d'aprene quicòm, lo plan pauc que sabiá s'aperdesiguèt dins aquel paure esperit coma l'aiga dins un valat que i plòu pas denpièi tròp bèl brieu.

Lo paure Mossú Grès, davant Dieu repause, que trabalhava sens cèssa e de tot son poder a salvar totes sos parroquians, se venguèt, a la fin, a fòrça de pregàrias, de promessas de menaças, de far venir lo Torlhon a la Doctrina. Mas imaginatz! Aquel manjamèrlhes aviá pas lo cap aquí! Quand Mossú lo Curat li demandèt:

— Popet, quantes de Dieus i a? Popet li respondèt:

— Ne sabi mai d'un e n'espierai maites!

Popet aviá entendut: Quantes de nius i a?... Lo rire dels doctinièrs esclatèt coma un calivari, e lo Torlhon se n'enfusquèt ben tament que tot siaguèt inutil per lo far tornar a la Doctrina...

Lo brave pastor se sacrificuèt per aquel anhelàs. Dos còps per setmana, pauc mens, lo paure Mossú Grès montava a cò de la Torlha per endoctrinar lo Torlhon; e se tuava aquí d'oras entièiras a li far dintrar dins l'esperit çò pus necessari de la Religion.

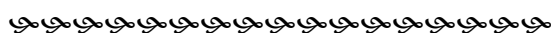
Un jorn que veniá de li parlar longament de la mòrt de Nòstre Sénher, del temps que la Torlha fasiá son trafec a l'estable o per la cort:

— Ara, mon enfant, li diguèt, s'agís de nos rendre compte se te sovendràs de res. Per veire, Popet: qu'un jorn Nòstre Sénher es mòrt?

Just a la minuta, la Torlha dintrava:

— Òi, Mossú lo curat, çò faguèt tota contristada, Nòstre Sénher es mòrt? Jèsus Maria, lo paure! Aicí degun nos pòrta pas las novèlas: aviàm pas ausit dire que siaguès malaut!

Lo paure Mossú Grès fintèt la Torlha d'un aire que se pòt pas dire, passèt las mans sul front, diguèt quicòm tot polidament, agachèt la mòstra, se levèt en trantolant, e s'enanèt, pecaire! sens dire res pus.

LA TRAPÈLA DE SANT JOSÈP

Un jorn que sant Pèire fasiá vistalhas dins lo Cèl, n'espità un que s'anava rescondre darrièr lo fautur d'un autrè. Vos podètz pensar se lo volguèt conèisser e se l'agèt lèu atrapat:

— De qué t'amagas aquí; diga, acocolit? De qu'as a t'aglenar coma un perdigal quand vei lo tartanàs? Lèva lo morre e fai-te veire... Ò sarnabièla! Aquò siás tu, Corin ? M'estoni pas que t'anèsses clare! Mas consí te tròbas aici? Ont siás passat per dintrar? Aquò's pas ieu, arand, que t'ai dubèrt! E ben, qué dises? Parlaràs, o parlaràs pas?

A cada mot, sant Pèire codoissava son òme e lo brandissia d'aquò melhor. A la fin, Corin lo fintèt de coa d'uèlh e diguèt en graumelant:

— Soi passat per la trapèla de sant Josèp. I n'a maites que i passan, e mai lor anatz pas cercar bregas.

— Qué me canta aquel espelofrit? Òc-ben, aquesta dròlla! Explica-te, tanard! Una trapèla?... Ont es aquela trapèla? Vèni la me far veire de pic, o te morregi coma un aret!

Mas Corin qu'èra pas a se plànger d'aver tant parlat, tornèt far lo mut e lo mòrt. Auriàtz dich un tanc de castanhièr. Sant Pèire lo boleguèt ben pro, lo gromissèt ben pro, lo peciguèt ben pro, lo saquegèt ben pro... tant auriá ganhat d'estuflar a la luna.

— A! çò faguèt alara, vòls pas parlar ni marchar? I nos anam prene d'un autre branle, e t'aprometi, Corin, que te faràs pas vièlh en Paradís!

E de córrer, tot embufat, d'un costat de Cèl a l'autre, a la persuta de sant Josèp... Lo trobèt al cap de mièja ora que caquetava amb Boscairòl, una altra bona practica qu'aviá profieitat de la trapèla:

— Qu'es aquela vida? cridèt sant Pèire. Après Corin, Boscairòl? È ben, pauròt, ne fasètz de pròpre. Mas enfin, qué pensatz? M'anariàtz pas benlèu engranar lo Cèl d'aquela canalha? Dos polits lapins qu'auriàm aquí, per ma fe! Cal que se tornen clare pel trauc que son venguts! E s'aquela trapèla es pas barrada e clavelada abans deman, i aurà qualqu'un aici, que sauprà consí m'apèli!

— Vos compreni, respondèt sant Josèp, mas escotatz-me se vos plai. Es vertat: per estalviar d'alonguis e de chicanas a la pòrta del Paradís, me soi donada la permission de dubrir, al rescondut, una trapèla caritabla. Corin e Boscairòl l'an estrenada. Sabi ben pro, pecaire! que son pas de sants del primièr calibre, mas cal pas atanpauc parlar de canalha. Corin se confessèt plan, abans morir, e lo paure òme s'es rabastinat vint ans... vint longas annadas a l'esprecatòri. Compreni ben que trobatz que i n'a pas tròp en comparason de sas malafachas. Aquò's per aquò, efectivament, estant vos conèisser, que s'es mesfisat de vos e m'a pregat de li dubrir la trapèla... Aital vos disi de Boscairòl que vesètz aquí n'a fachas de plan calhòlas, coma tròp o sabètz, e s'es convertit un bocin tard, mas enfin, ni per tot, s'es convertit, e sa contricion es estada tan plonda...

— Ta, ta, ta! li copèt sant Pèire: dusca a la fin de lor vida, totes dos an gofit dins lo pecat coma l'estafin dins l'aiga. E los avetz sortits de l'esprecatòri qu'èran pas mai que mièg usclats. E puèi, ça que la, qual es cargat del contraròtle? Qual deu verificar los titres, espigotar las armas, espelucar las consciéncias? M'anetz pas cercar chicas ni micas: tot lo monde deu passar, per ma burgalhada! De qué me servís d'aver las claus de la pòrta, se vos me fasètz la farlabica amb aquela volura de trapèla? Cal que se barre, sarnebiu! E la barraretz!

— Mas pr'aquò, diguèt sant Josèp...

— La barraretz!

— M'es avís...

— La barraretz!

— Pòt arribar...

— La barraretz!

— I a de cases...

— La barraretz!

— Tota règla...

— La barraretz! La barraretz, vièlha ressegà! O partiretz d'aquí amb los dos escogrifas que çai avètz clauses per contrabanda!

Estant que Corin e Boscairòl avián reglats lors comptes abans de far lo darrièr badal, sant Josèp trobèt escandalós que sant Pèire los titrès d'escogrifas; e prenguèt pas, tant se'n manca, per un compliment d'èsser tractat el mème de vièlha ressèga e de contrabandier. A son avís, sant Pèire sautava l'òsca e se meritava bocin de reprimenda:

— Volètz que vos diga, Pèire: sètz tròp rebelut e tròp eissalabre per un portier de Cèl; anariatz plan melhor per portier de prison.

A aquela simpla paraula, fantons, la colèra de sant Pèire s'asondèt coma una marmitada de lessiu quand fa sautar la cobertoira:

— Anatz-vo'n! Anatz-vo'n! Vos vòli pas dins lo Cèl!... De qué fasètz aquí?... Encara sètz pas partit!... Anatz-vo'n! Que jamai pus vos torne pas veire!... Anatz-vo'n! qu'es pas tròp lèu! Anatz-vo'n, sarnedièla! O ieu me'n vau!

Sant Josèp auriá plan pogut l'atrapar al mot e li dire sens mai ni mens:

— Se siás pressat, avança-te! o: Vai-te'n tu quand volràs que ieu me'n vau pas encara! Mas li volguèt pas far pèdre sa plaça, ni per tot; e preferèt el s'enanar per finir de disputas... Solament, paure sant Pèire, vos trompàvetz da París a Roma se vos pensàvetz que sant Josèp anava partir dins la postura que ditz un provèrbi:

Solet-coma Popet,
pauròt coma Nipòt,
matat coma Ficat,
nigaud coma Tonhau.

— Sant Josèp anèt tranquilament trobar la santa Verge... La mamà de Nòstre Sénher èra sus son tròn mirgalhat d'estelas, al mièg d'un bòdol d'anjas que li cantavan un nadalet:

— M'excusaretz se vos desrengui, li diguèt sant Josèp: auriá doas paraulas a vos dire... Los anjas son pas de tròp... Cresi pas de vos aver fach al revèrs de tot lo temps qu'avèm viscut ensemble sus la tèrra?

— Plan lo contrari! respondèt la santa Verge: vos serai pas jamai pro reconeissenta de tota la pena que vos sètz donada per mon filh Jèsus e per ieu.

— È ben, butèt sant Josèp, avètz aici çò que m'arriba: Pèire m'a pialhat e raspalhat a propaus de Corin e Boscairòl que faguèri montar aici, pauca, per la trapèla que sabètz. Li ai dichas mas rasons, bernica! escota pas res: aquela trapèla l'a desturbelet. En finala, li vos ai escalcit qu'èra amistós coma un portier de prison. Oc-ben alara! l'ai trobat! Qu'una nivolada, paura, e qu'una, tempèsta! Per copar cort, m'a significat de quitar lo Cèl al pus vite. Soi decidit a partir, e vos veni dire se me volètz sègre?

— Plan segur que vos segrai! faguèt la santa Verge: vos segrai pertot ont anaretz, quand anariatz al niu del grand Serpent. Mas cresi pas que ne siàm aquí. Coneissi mon Pèire. Ai l'idèa que tot aquò s'arregarà. D'aqueste pas, ne vau dire un mot a mon Filh. Vos, cependent, vos cal far totjorn lo semblant de partir.

La mamà de Nòstre Sénher parlèt a son Filh Jèsus, e ai pas besonh de vos dire, fantons, lo plan que tirèron ensemble. L'anatz comprene de pic...

Encara tot renós e tot eissalabre, sant Pèire gardava sa pòrta, pus resolgut que jamai a far respectar sos dreches e a téner barra contra sant Josèp:

— De qué! Miliards de sabatas! Engulhar dins lo Cèl, per una trapèla, dos espelofrits qu'a pro far se l'esprecatòri los aviá flambuscats! E quand vòli far respectar lo règlament, m'anar tractar de portier de prison!... Portier de prison!... Miliards de dobles! Soi pas pus mancadís qu'un autre, mas digerirai pas aquel talhon: as pecat, Josèp, as pecat pes garnit! Un de nosautres dos sèm de tròp aici partiràs, o partirai!...

Efectivament, sant Josèp arribava:

— Adieu, Pèire, me veiretz pas pus.

Sant Pèire li dubriguèt broncament, sens prèscue levar la casqueta; e teniá encara la manada de la pòrta quand la santa Verge siaguèt aquí:

— Pèire, barres pas tan vite, que ieu me'n vau atanben.

— Vos?... Vos?... Vo'n anariatz?... O disètz per rire, me pensi, o per me far paur?...

— Badini pas brica: quand me tornaràs veire, serà tard... Qué te servís de regassar coma un duganèl? Mon espós m'a comandat de lo sègre: lo segrai pertot ont anarà.

Sant Pèire se despelonava los uèlhs, lo cais badat, sens saber qué dire. Qualqu'un li clapèt sus l'espata... Aquò èra Nòstre Sénher:

— Anem, anem, Pèire! Tira-te de pels passes! Sarra-te pel costat e finta plan, que vas veire una polida procession.

Lo paure sant Pèire se regardèt e cugèt tombar redde. Darrièr Nòstre Sénher e la santa Verge, per sègre sant Josèp, tot lo Cèl eissamava: los anjas, los arcanjas, los patriarcas, los profètas, los apòstols, los martirs, los confessors e las verges... sens comptar la fola de sants e de santas qu'an pas de grade, los batalhons de nenins e la ramassilha de tant de paure monde que la santa Verge e sant Josèp an salvats de ranfina, coma an pogut. Sant Pèire, embaboquit s'esplatussèt als pès de Nòstre Sénher:

— Ai, ai, mon Dieu! Que farai ieu?... Ai, ai, mon Dieu! Qué farai ieu?

Plorava, ronflava, se desolava:

— Mèstre, Mèstre! Vo'n anetz pas...

— Si-ben aquò me'n vòli anar, perque as pas volgut gardar dins lo Cèl aquel que m'a noirit sus la tèrra. Lo deixarai pas a la pluèja, vai! E patirà pas de res. Anam bastir, plan luènh, plan luènh, un autre Paradís, e i metrai un portier pus amarmit que tu.

— Mèstre! Bon Mèstre! Vos demandi plan pardon. Vo'n anetz pas, o prenètz-me ont anaretz!

— Se te devèm prene amb nosautres, tant val que demorem amb tu, faguèt Nòstre Sénher. Solament, paure enfant, te cal reconciliar amb lo nòstre Josèp, e li deixar sa trapèla. Galaupa tant pòiràs e sona-li que torne.

Sant Pèire se lèva d'un saut, se boissa los uèlhs, pren son escorsa darrièr sant Josèp, e li crida del vam del cais, dal pus luènh que lo vei:

— Josèp!... Josèp!... Ò, Josèp!

— Plèti?

— Tornatz aici, que vos demandan!

Sant Josèp se faguèt pas pregar. Cadun tornèt a sa plaça, e i agèt una granda jòia dins lo Paradís.

Dendespuèi, fantons, quand sant Josèp dubrís sa trapèla per qualqu'una de sas practicas, sant Pèire fa pas semblant de res.

MOSSÚ RÈ E MADAMA CATIN

Tanlèu que siaguèron maridats ensemble, Rèbècà diguèt al Raspet:

— Diga, sabes pas? La sorcièira m' a dich qu' auriàm tres mainatges: dos dròlles e una dròlla; e que per los gandar contra lo deganaci, lor mè caliá despartir mon nom en tres talhons: Rè per l' ainat, Bè pel cabdèt, Ca per la filha; e aital farai!

— Ba! falordassa! li faguèt lo Raspet: cal pas creire als sorcièrs!

Nani, fantons, cal pas creire als sorcièrs. E la pròva se n' es plan vista, perque la Raspeta moriguèt d' un florèsi avant qu' agès destetat son primièr nascut. Pasmens, la paura femna, Dieu l' aja perdonada, s' èra ben tament atestudida als conselhs de la sorcièira que Raspeton s' apelèt Rè; Rè tot cort e tot còti; e pas mai que Rè tota sa vida.

Rè, quand siaguèt pro belòt, anèt a l' escòla, e jamai atrapèt pas lo mendre còp de règla sus la clòsca ni sus las onglas, ni lo mendre sosbarbal, ni lo mendre esplomissal, ni lo mendre escardussal depelses o d' aurelhas... Quand Rè tirèt lo sòrt, portèt pas que UN, un paure miserable UN, tot còti coma son nom. Son brave òme de paire li diguèt:

— Te metràn dins la marina, e quand seràs sus la mar, veiràs pas que d' aiga pertot; mas qué far aquí mai?

L' enfant respondèt: Qué far aquí mai?

Quand Rè partiguèt per Tolon, la Catin, una vesina, disiá:

— Totjorn o veiretz: se n' i a un qu' ane plan, aquò' s aquel que part; e los autres demòran!

Tot lo temps que Rè faguèt son servici, caporals e sergents ne, siaguèron plan contents; e totes li metèron sul libret de compliments de lor part. D' aquí fòrça monde s' estonan que l' agèsson pas nommat a qualque grade de quicòm... Quand Rè tornèt de la guèrra, son paire li diguèt:

— I a la Catin que te prendriá, se la voliás.

L' enfant respondèt:

— La Catin me desagrada pas. Nos maridarem quora que siá.

Se maridèron pels Carnavals e, après Pascas, Rè siaguèt nommat, e mai o meritava, portier de l' avescat de Carcassona... Catin, qu' èra pas nècia, levèt botiga entremièg l' avescat e la Catedrala. Vendíá de fial, d' agulhas, d' espillas, de ribanons, de peulhetas, de penches, de bretèlas, de petardas, de perinquetas, de bronzidoiras, d' estervelhs, de pifres, de caramèlas, de cotèls estufaires, e d' aqueles pegalons de tèrra cuècha que se fan cantar coma de rossinhòls en lor bufant dins lo bèc...

Matins e sers, Catin repaissava amb son òme. Èran d' acòrdi coma doas pomas, e braves que se podiá pas mai. Alongavan la pregària d' una cordilhada de patèrs, e jamai s' anavan pas jaire sens dire lo chipelet de las pauras armas que i a cinc De profundis e cinquanta Requiescant in pace.

Rè fasiá son trabalh a l' admiracion. Sovent, Monsenhor l' avesque de Carcassona li disiá:

— Soi, en fèt de portier, lo melhor casit de totes los avesques de França: ai un portier que i a pas son pariable sus tèrra, e seriá pas brica dificil que sant Pèire, quand vos coneisserà, vos demandès per son adjutori.

Rè moriguèt a quatre vints ans, santament, coma aviá viscut. Anèt tustar a la pòrta del Paradís e, permòias! sens autres alonguis, sant Pèire li dubriguèt e lo faguèt nommar portier de segonda clau, suban la pronostica de Monsenhor l' avesque de Carcassona que l' aviá provesit, coma vos pensatz, d' un certificat dels pus favorables.

Sus la tèrra, pecaire! la Catin fasiá pas que languir. Tot lo monde l' anava veire e la consolava, mas ela totjorn disiá:

— A! Qu' un brave òme que ieu ai perdut aquí!

Efectivament, fantons, vos ai pas pro dich encara consí siaguèron d' acòrdi aquelas doas personas tot lo temps que visquèron ensemble. Quand Catin estornicava, que totes dos tenián boèta e se' n donavan de presas, cadun son torn, Rè li disiá sul pic: Dieu t' assiste, Catin!

E lo ser que davant Monsenhor, l' òm o pòt pas dire sens parlar, la paura Catin deslanguèt, sens i far atencion, un d' aqueles prisoniers qu' an pas de nom pròpre, lo paure Rè l' excusèt talament plan que l' avesque li diguèt en se risent:

— Aquò' s pas res, tiratz! Aquò' s pas res! Ne pòt ambar autant a qual que siá. Ça que la, pasmens, mon brave Rè, despuèi mai de vint ans que sètz lo portier d' aqueste avescat, es plan lo primièr còp, a ma coneissença, qu' una pòrta s' es dubèrta aici mal a propaus.

Catin se soveniá de tot aquò, e tornava dire en se boissant los uèlhs: A! Qu' un brave òme, qu' un brave òme que ieu ai perdut aquí!

Ni per tot, e tant santa persona que siaguès estat son espós, Catin se pensava:

— Cal èsser plan parfèt per dintrar al Cèl! E n' i a plan pauc qu' ajan pas besonh d' un flambuscal d' esprecatòri... Benlèu, pecaire! l' ai aval que se rostís!

Catin se prosternava e disiá chipelets e De profundis una sens fin, per poder repasimar sa dolor: Requiescat in pace! Requiescat in pace! Requiescat in pace!... Quitava pas de n' engrunar tant qu' aviá de saliva...

Un abat del seminari, que coneissiá, li diguèt un jorn:

— Quand disètz Requiescat in pace, parlatz per mai d' un, e vòstra pregària s' escampilha sus totes los mòrts. Se volètz pregar pel vòstre tot sol, vos cal dire Requiescat e non pas Requiescant.

Aquò significariá pas grand causa, fantons, mas anatz ausir consí s' aparelhèt dròllament aquel Requiescat per la dintrada al Paradís de la brava Catin. Per vo' n far comprene lo sicut, me cal ajustar dos mots: abans de duèbre al monde, Rè, mai que mai, voliá saber qual èran, e lor demandava dins totes las lengas suban que ne virava, e tanplan, d' un mot a l' autre, passava del latin al francés e del francés al patés... Vos cal saber encara que l' anja gardian de Catin l' aviá prevenguda que Rè fasiá, al Paradís, portier de segonda clau e que, aquel jorn, èra, per bonur, son torn de garda...

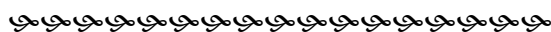
Ara, escotatz plan: Catin va tustar a la pòrta del Cèl, en cridant a son òme de li venir duèbre; Rè li demandarà qual es, en latin: Quis es? — amens o m' an margat aital — L' altra donarà son nom, pardines! E Rè, alara, li dubrirà la pòrta e li dirà que passe. È veiretz s' aquel discorson de quatre paraulas fa pas, efectivament, tota motlada, la pregarieta que Catin aviá tant sovent recitada, Requiescat in pace:

— Rè!

— Quis es?

— Catin!

— Passe!

LO VICARI E LO POTINGAIRE

— Mossú Robinguet, potingaire a Canussa, e mossú Pincon que lai vicariava, èran plan bons amics, mas tanplan se fasián un a l'autre, quand ne virava, de coquinièiras de tot biais... L'annada que se passèt aquela qu'anatz ausir, Mossú Pincon deviá anar presicar a Malaval, lo dimenge de la vòta que tombava lo dètz-e-uèch del mes de novembre... Mossú, lo Curat da Malaval aviá convidats, per la mèma fèsta, Mossú Robinguet, Mossú Rastinhac, droguista da Vilafranca que preniá vacanças a cò del potingaire, e Mossú Ladoceta, lo medecin da Canussa. Totes quatre partiguèron la velha amb la veitura de Mossú Robinguet per anar passar la serada a cò d'un autre amic, Mossú Tabornèl da la Pradèla, un medecin atanben, e medecin de bèl renom, que deviá dinnar, l'endeman, a la caminada da Malaval.

Tanlèu arribats a la Pradèla, l'environ de quatre oras del ser, lo potingaire diguèt al vicari:

— Sabètz, Mossú l'abat, que nosautres sèm venguts sustot per caçar. Deman matin, après la messa primièira dusca a miègjorn, ne farem una partida dins la règlas... e vos, i seretz pas. Dins un crane tираire. È ben, totara, per esperar lo sopar, nos cal anar far lo torn de la Pradèla. Avètz aquí mon fusil; ieu vau quèrre lo de Tabornèl que pòt pas venir. Avançatz-vos amb Rastinhac e Ladoceta.

Mossú Pincon aviá ben tirats, benlèu, dins sa vida, quinze o setze còps de fusil mas èra pro capable de mancar, a trenta passes, lo portalh de la nòstra granja. Solament, avètz aici çò que se pensèt:

— Benlèu trobarem pas res; se trobam quicòm, tirarai quand los autres; se mancan, totes aurem mancat; se tuan, totes aurem tuat... e gardarai aquela reputacion... que me sabíá pas.

E ardit! En caça! Rastinhac prenguèt lo capmont, Ladoceta prenguèt lo capbàs, e metèron lo vicari al mièg... Dins mens d'un quart d'ora, coma passavan jos l'ortàs da la Pradèla, Ladoceta se sarrèt en catamiau de Mossú Pincon e li diguèt dapasset:

— I a amont un gendarma que nos a vistes e nos gaita darrièr lo bartàs. Nosautres avèm lo permés, mas vos, es pas tròp lèu que vos avodetz a Nòstra Dama de las cambas.

Lo vicari vegèt efectivament lo gendarma tot aglenat dins un galhamàs, a cinquanta passes a penas; sosquèt un momentonèl e se decidèt a fugir pas:

— Es gaireben nuèch; soi vestit coma un bornhon, e coneissi pas lo país; suposicion qu'escape a aquel escogrifa ont anarai? Ont soparai? Ont jairai? Un procès verbal de caça es pas la mòrt de Turena: pagarai, e tot serà dich.

— A vòstra idèa, faguèt Ladoceta ... mas aquò se plaijarà a Rodés, e l'avesque, benlèu, vos cercarà bregas... Puèi, a vint-e uèch ans, se laisser atrapar coma una auca garrèla, aquò's pas crane terriblament... Mai d'un dirà que la peur vos a copadas las cambas...

— La peur? O crieriàtz pas benlèu? Anatz veire s'ai peur e s'ai las cambas entrabilhadas!

E lo vicari, picat al viu, se lança per daval a tota escorsa, e lo gendarma sauta lo bartàs e li galaupa darrièr coma un demon sortit de l'infèrn... Al mièg de las pradas bassas, darrièr los vèrnhes e los salesses d'un randal, lo paure abat veí un riu de doas canas de larg... I a pas a dire, cal que lo saute, o lo gulampa lo ten... Recuola, prend vam, e zop! lo saut es fach. Mas qu'un saut, mos enfants! Las tripas de mossú Pincon enrambolhèron dins lo ventre al brandissal del reclòc; e se'n manquèt de plan pauc que lo vicari da Canussa s'alastrès tot d'esquinas! dins lo riu da la Pradèla... Lo gendarma arriba dins mièja minuta, veí pas d'òme, e crida:

— A sautat ça que la! Lo Diable se desmargue! A sautat ça que la!...

Mossú Pincon qu'èra pas luènh, ausiguèt e coneguèt la paraula de Mossú Robinguet. Aquò èra, efectivament, aquel gus de potingaire qu'aviá manlevat e rescondut dins lo caisson sa veitura l'equipament del brigadièr da Canussa, e que s'èra entendut amb Rastinhac e Ladoceta per far repetingar lo paure vicarion.

— Pas mal tirada! diguèt Mossú Pincon a Mossú Robinguet. Me'n seriá degut mesfisar... Tampís per ieu: lo plan que m'èsta! Ara, va sens dire que la vos tornarai lo pus lèu possible.

Anatz veire, fantons, se la li faguèt languir.

Aquel mème dissabte ser, Mossú lo Curat da Malaval sopava a cò de Mossú Tabornèl son parroquian. Ai pas besonh de vos dire se tota l'ostalada faguèt un sadol de rire de la rebordelada de Mossú Pincon. Mossú lo curat se mordissiá los pòts e risiá a l'estofat, de peur de fachar son presicaire; Mossú Tabornèl, sens se geinar, risiá per mesura, ni per tot, d'un ton solannèl e bonifaci; Mossú Rastinhac risiá gròs e sord, coma lo bruch del malh de boès que tomba suls cunhs per asclar una cabòrna cròia; Mossú Ladoceta risiá prim, menut e fin, coma la musica tindaira que fan las alas d'un rit quand pren sa volada; e lo rire deslargat e fòl de Mossú Robinguet li fasiá sautar las espatlas e la pança dins de conflals e desconfals espofinaires que se podían pas repasimar.

Vèrs las nòu oras, los dos capelans partiguèron per anar dormir a la caminada, e laissèron los autres a la Pradèla qu'es a dos quilomètres de Malaval...

Lo endeman, tanlèu sortir de la messa primièira, los dos medecins, lo potingaire e lo droguista filèron per la caça malgrè la pluèja que menaçava. Totes, a miègjorn tindat, devián èsser a taula per dinnar... Prèsque sulcòp après que siaguèron partits, lo clergue de Malaval dintrèt a la caminada, per

son servici. Un parelh d'uèlhs grises e lurons que portava aquel dròlle agradèron a Mossú Pincon. Lo prenguèt pel jardin, e vos vau repetar çò que siaguèt dich e convengut:

— Consí t'apèlas, fanton?

— M'apèli Damian de Buscarlet.

— Un polit nom. Quant de temps as!

— Apariarai tretze ans per Nodal.

— Se qualqu'un te pagava rasonablament, fariás pas una coquinariá?

— Pyslèu doas qu'una, Mossú l'abat.

— Plan parlat per un clergue. È ben, Damian, escota-me plan: te demandi pas res de mal; es question tant solament de fer córrer un òme que n'a fach córrer un autre; aquò's un deute que cal que se pague, e se m'ajudas coma te vau ensenhar, metràs per tas penas, dins ton borsiquet, una limpeta blanca que serà pas de las pus pichonas...

— Mossú l'abat, digatz-me çò qu'ai a far, e n'ajatz pas pessament!

— Doas o tres minutas après que miègjorn aurà tindat al relòtge, tustaràs a la pòrta de la caminada coma un sord, dintraràs coma lo vent d'autan, e cridaràs tot afalenat: I a pas aici un Mossú da Canussa qu'a laissats a la Pradèla dos cavals roges?... N'i a un que s'es entreflat: es ufle coma un tambor, esparracat per l'estable, e prèst a far lo darrièr pet! E tanlèu dich, filaràs a l'escorsa sens escotar res ni degun, D'alhurs, Mossú lo curat e la serventa seràn avertits, e cresi pas que nos fagan mancar lo còp.

Damian escotava sens rire, los uèlhs alucats coma doas belugas. Era seriós e rabit:

— Tornatz-me repetar, çò faguèt, aquela patrocada que me cal dire, e vos prometi que seretz content...

La pluèja, que menaçava despuèi lo matin, se metèt a tombar fòrt e ferm vèrs las onze oras. A miègjorn manca cinc minutas, los caçaires secavan las bòtas al fuòc da la caminada, e Mossú Robinguet disiá:

— Avèm pas facha granda caça, un lapin e doas perdises, mas, ieu amens, ai atrapat un talent supèrbe. Ma fiata! Mossú lo curat dirai quicòm al vòstre dinnar.

— Tan melhor, Mossú Robinguet, tan melhor qu'ajatz asugat l'apetís, vos e mai vòstres companhons de caça: avèm perque Dieu o vòl, çò que nos cal per vos repasar; e Catanna va servir la sopa dins un momentonèl... Sètz prèsta, Catarina?

— Tot de seguida, Mossú lo curé!

Gromand coma una mina, e aganit dusca al fons de las tripas, lo potingaire se regaudinava per avança de çò qu'aviá vist a la cosina: un bolit de buòu, dos rits canins gofits amb d'olivas, un plat de truitas supèrbas, pescadas dins lo riu qu'aviá sautat Mossú Pincon, una salsa-pica de lèbre e una piòta trufada.

Totes son a taula... Mossú lo Curat servís lo vermicèli a Mossú Robinguet... Pam, pam, pam! La pòrta se duèrb d'un sarrabastal, e ... del salon, s'ausís una votz engerdada, copada, coma la paraula d'un enfantet arrendut que pantuga e ne pòt pas mai:

— Çai i a pas aici un Mossú da Canussa ... qu 'a laissats a la Pradèla ... dos cavals roges?... N'i a un que s'es entreflat ... es tot ufle coma un tambor ... esparracat per l'estable ... e prèst a far lo darrièr pet!

— Macassiu! cridèt lo potingaire en se levant d'un saut: Tabornèl! Ladoceta! Rastinhac! Venètz totes! A! Macassiu de macassiu!

E de córrer dins la pluèja que tombava de plenas nivols!

Per melhor comprene sa fressa despotelada, vos cal saber, fantons, que Mossú Robinguet èra gloriós, amb justa rason, de sos dos cavals que li costavan mila escuts e qu'auriá pas balhats per

quatre cents pistòlas... La desturbelada siaguèt ben talament fòrta que lo potingaire se demandèt pas se la trèfla confla los cavals coma los buòus e los autres romiaires, ni mai s'èra plan natural que lo comissionari agès filat tan vite après la parribolada del darrièr pet. Es possible que la rusa del vicari poguès èstre melhor ordida dins qualque sicut, mas podiá pas èstre pus dròlla ni pus risibla del moment que trauquèt aital.

Va sens dire que los dos medecins e lo droguista s'afolèron pas tant. Lor pressava mai de beure un còp que d'anar potingar lo caval del potingaire. Puèi, la missanta umor de Mossú lo Curat e de Catarina qu'avián pas ausat decelar lor presicaire, la mina coquinassa e lo rire prèst a se deslargar de Mossú Pincon ... lor donèron de dobtes, e lo torn se faguèt conéisser. Mas èra tròp tard per arrestar lo potingaire que caminava coma un desratelat, la pluèja sus las esquinas, e la fanga dusca a las cavilhas. Quand arribèt a la Pradèla, Madama Andrieu, la bèla maire de Mossú Tabornèl, èra sul balcon:

— Santa Bona Verge! Mossú Robinguet! Qu'es aquò, Senhor Nòstre Sénher?

— Es crebat, Madama?

E sens n'escotar mai, lo potingaire dubrís en tremblant la pòrta de la remesa. Los dos cavals quilhèron lo cap e se metèron a refrenir de jòia, coma fa la nòstra Flòra quand dintram a l'estable.

Alara, tot d'un còp, lo potingaire se sovenguèt, compreguèt, se tustèt lo front, faguèt las autras gèstas que se devinan, e diguèt a Madama Andrieu qu'èra davalada per li portar socors:

— Vesètz, Madama, consí la m'a tornada, aquela canalha de vicari!... Soi arrendut, acantelit, e n'ai pas que la lenga de seca... Un torril, Madama, un torril al pus vite, se vos plai amb lo pinton per far sabròt! Aquò, benlèu, me donarà coratge per anar veire se aquel tat de gromands an tot acabat: la lèbre, las truitas e la piòta trufada...

Aquela dobla coquinada siaguèt pas la darrièira, e tant se'n manca, que se faguèron Mossú Robinguet e Mossú Pincon que son demorats, ça que la, d'acòrdi coma doas pomas.

Damian es un talhur d'una quarantena d'ans que tan plan a las calças e las vèstas coma fasiá las coquinièiras quand èra clergue a Malaval.

PONHETON

Un còp, i aviá un papà e una mamà que demandèron a la santa Verge de lor enviar del Cèl un nenin plan revelhat e que siaguès atanben plan pichonèl, plan pichonèl, suban qu'aquela mamanòta l'aimariá mai aital. La santa Verge lor envoièt un bocin de nenin polit coma un sòu e pas pus bèl que lo minion pichon.

La mamà lo trobèt, un matin de prima, jos una fuèlha de caulet. Vos podètz pensar se siaguèt contenta... Lo papà n'agèt atanben una jòia que tot li nadava... Per far batejalhas, tuèt lo pus brave moton de l'estable, e convidèt a la fèsta tot lo monde del vesinatge. Lo pairin lo faguèt apelat Ponheton; e totes, estant qu'èra tan pichonèl, diguèron qu'aquel nom li anava plan.

A sèt ans, comencèt d'anar a l'escòla, e apreniá tot çò que voliá. La mèstra lo quilhava sus una taula per lo far recitar... Pels camins, semblava un lapinon que camines tot drech. Totes los autres dròlles l'aimavan, e decont que passès, cap de can li jaupava pas. Aviá dèt ans quand faguèt la Primièira Comunion, e confirmèt aquela mèma annada. Èra bravonèl coma un angelon, coquinòt coma un rainalhon, polit coma una cerièira e pas pus naut qu'un codièr.

L'an d'après, la sia paura mamà li moriguèt, pecaire! Ponheton se metèt a plorar, e se plorava despuèi tres jorns sens degun lo poder consolar, quand la santa Verge li diguèt tot polidament a l'aurelha, sens se far veire:

— Ponheton, te plores pas mai: soi la santa Verge. Aquò's ieu que la t'ai presa la tia mamanòta; es amb ieu, al Cèl, que se carra tant que vòl, mas li fa pas plaser que tu te plores; m'a dich que te venguèssi consolar, e soi venguda.

Ponheton, sens veire res, saufinava d'isòp, de captòrtas e de ròsas de Paradís, e sentissiá la manòta de la santa Verge que li eissugava los ulhons amb quicòm de tament fin que se pòt pas dire:

— Anem! Te plores pas pus, çò li faguèt mai; perque soi ieu que la t'ai presa, la te remplaçarai. Quand auràs besonh de ieu, vendrai sens que me sones, e t'ajudarai de tot çò que calrà.

— Se vos aviàtz pas léser, çò faguèt Ponheton, en se plorant encara un bocin, me farai ajudar per anja gardian, mas encara ieu aimariá mai la mia mamà...

E lo paure drollon se tornava plorar de vam. Alara, la santa Verge li se faguèt veire, e Ponheton la trobèt tament polida que, sul pic, se metèt a rire coma una padeneta, e a dubrir los braçons per que lo prenguès:

Nani! paure menut, li diguèt la mamà de Nòstre Sénher: te pòdi pas prene encara, que mon Filh o vòl pas, mas serà coma t'ai dich, e bota! pauronèl, podes comptar sus ieu.

E s'entornèt al Cèl dins una nivol blanca; e, tot un brieu, Ponheton sentissiá d'isòp, de captòrtas e de ròsas de Paradís...

Lo papà de Ponheton se tornèt maridar, lo paure nèci! e mai ne moriguèt lèu; e lo paure Ponheton demorèt solet amb una mairastra morrenegra gorrassa e missanta coma un pudís, que s'apelava Margamorrion.

Margamorrion envoièt Ponheton gardar las fedas al bòsc de l'Arand. L'Arand èra un omenàs, mitat bèstia mitat demon que trevava dins aquel bòsc; e se disiá, pel país, qu'aviá manjat pastres e de pastras que podián pas far tres causas que caliá que faguèsson per que los mangès pas. La mairastra ajudèt a Ponheton a deslargar las fedas, e li diguèt de sa votz gròssa:

— Agacha, amens, consí gardaràs!

E se pensava, la laidassa:

— Se l'Arand lo manja, serà pas un bèl domatge; lo vailet anarà pro quèrre las fedas; se l'Arand, per miracle, lo manja pas, que me manque una fedà quand vendrà clare...! A! migration, que me fas defèci! Plangeriá pas tres fedes de las pus bravas de te poder morrejar mon sadol sens que me faguèsson rés! Vai, vai picoronèl: siás tombat amb la que te cal!...

La santa Verge, quand ausiguèt aquò, parlèt a l'aurelha de Ponheton, sens se far veire; e Ponheton respondèt:

— Aquò sufís! O farai. Vos remerci plan!

E butava son tropèl al bòsc de l'Arand. Trobèt una femna qu'anava vendre a la fièira d'escauts de fial retòrt:

— Ont vas gardar, Ponheton?

— Al bòsc de l'Arand.

— L'Arand te manjarà...

— Se me donàvètz un escaut, me manjariá pas.

— Ò padí! per un escaut ... aquí l'as: siás ben tròp amarmit per lo te refusa.

Ponheton metèt l'escaut dins son saconèl, e butèt sas fedas... Un, pauc pus luènh, trobèt una altra femna qu'anava vendre a la fièira de formatjons de vaca totes mòls:

— Ont vas gardar, Ponheton?

— Al bòsc de l'Arand.

— L'Arand te manjarà...

— Se me donàvetz un formatjon, me manjarí pas.

— Ò padí! per un formatjon ... tè, aquí l'as! Siás tròp amarmit per lo te refusar!

Ponheton metèt lo formatjon plan plegat dins son saconèl butèt sas fedas... Pus luènh encara, trobèt una femna que portava dins una gàbia d'aucelons totes vius, que los voliá vendre a la fièira:

— Ont vas gardar, Ponheton?

— Al bòsc de L'Arand.

— L'Arand te manjarà...

— Se me donàvetz un aucelon, me manjarí pas.

— Ò tè padí, per un aucelon ... aquí l'as! Siás ben tròp amarmit per lo te refusar.

Ponheton amaguèt l'aucelon dins sa pocheta, que li escapès pas, l'arribèt lèu al bòsc de l'Arand... L'Arand que, totjorn, del fons de son iga, saufinava dins l'aire, sentiguèt de carn fresca de crestian, montèt en roncant del nassàs, se plantèt, belàs coma Pilata, davant Ponheton, e li diguèt d'una votz rauca coma una pairòla:

— Se getas pas una pèira tan luènh coma ieu la getarai, aurai lo drech de te manjar e te manjarai!

— È ben! faguèt Ponheton, vos crenti pas: getatz vòstra pèira, e no'n veirem!

L'Arand amassa una peirassa, pren vam a torn de braç, e la buta en l'aire a benlèu tres cents canas... Del temps que la seguissí de sos dos ulhasses totes trebols, qu'una agla los li piquè un jorn que li panava los aglons, Ponheton deslarga son aucelon que pren la volada, e crida vite: l'Arand, fintatz la mia!... L'espatusfèla vegèt aquò que traucava l'aire coma un liuç e se pensèt embaboquit: Aquel dròlle es quicòm de mai que los autres: aquí me ten per una!... Puèi li diguèt:

— Mesurarem melhor la fòrça d'un autre biais; escota: se fas pas atrapar una pèira per aquel garrigàs tan plan coma ieu, aurai lo poder de te manjar, e te manjarai!

E tanlèu dich, atrapa un ròc, s'esparraca, afusta, e de tota sa fòrça l'espinta a dos passes per la camba del róver. La pèira crebèt la rusca e marquèt lo boès, mas tombèt a tèrra ça que la, que lo garric èra dur coma de fèr... Ponheton, pic e pic, desplega son formatge en fasent semblant de cercar una peiròta e ... fliu! l'emplastra pel garric:

— Consí trobatz aquela, l'Arand?

Lo gulampa, quand vegèt aquel sauselon blanc atrapat per a camba de l'arbre, se pensèt mai que mai: Aquel dròlle, i a pas de mièg a dire, es quicòm de mai que lo comun dels autres: aquí me ten per doas, e me'n rèsta pas qu'una.

Alara, aquel arandàs diguèt a Ponheton:

— Se pòrtas pas sus l'esquina un fais de boès tan gròs coma lo que ieu portarai; aurai lo drech de te manjar, e te manjarai!

— Vos raqui pas, respondèt Ponheton: me fasètz pas paur per qué que siá. Me resèrvi tant solament que m'ajudaretz a cargar.

— Farai mai que t'ajudar, diguèt l'arandàs: lo te metrai tot sol sus l'esquina... e veirem.

L'Arand va quèrre sa pigassa que pesava un quintal, e pim! pam! cada pic un aure per tèrra. Lo jaiandàs apària cinquanta róvers dels pus gròsses, los amolona, los estaca amb una cadena de fèr, los carga d'una espencha, los pòrta al fons del bòsc e los torna portar per veire consí Ponheton se'n vengariá... Mas quicòm mai l'esperava: Ponheton aviá nosat son fial a un auròl e tornejat tot lo bòsc en desvolzant son escaut:

— Aquí mon fais, Mossú l'Arand, çò faguèt lo drollon; pus gròs que lo vòstre, coma vesètz; metètz-lo-me sus l'esquina suban que vo'n sèt vantat, e lo portarai decont voldretz...

L'Arand badèt un cais coma lo nòstre forn e desbondèt, en se'n filant, un bramal d'infèrn que las fedas ne siaguèron engerdadas e s'escampilhèron, fòlas, devèrs pertot:

— Santa Verge, qué farai ieu? cridèt lo paure Ponheton: ai escapat a l'Arand, mas ai perdudas las fedas, e la tanta me tuarà... Tant valriá ben que l'Arand m'agès manjat!

La santa Verge li diguèt a l'aurelha: Tè, Ponheton, veja aquí ton socors!... Ponheton finta, e vei al pè d'el una lèbre supèrba que li fasiá signe de li montar dessús:

— A! lebreta ma sorreta, li diguèt lo drollon en la careçant, consí tu venes a propaus per me servir de cavaleta!

Vitament, li faguèt un cabestre amb una fliuja de genèt, lo li passèt al còl, e zop! un saut sus l'esquineta, e a córrer, e a córrer, d'aicí, d'alà, d'amont, d'aval, d'una feda a l'autra, dusca que totes las fedas siaguèron ramosadas. Ponheton donèt la mitat de son croqueton de pan brun a la lebreta li diguèt:

— Mercé, sorreta! Ara, te'n pòdes anar decont te farà plaser, que se te preniá a l'ostal, la tanta te manjariá coma me mangèt lo lapinon que lo papà m'aviá donat.

La lèbre li faguèt signe que venguès veire ont aviá lo jaç, e que la trobariá totjorn aquí quand li fariá besonh per virar las fedas o per quicòm mai que siaguès.

Aquel ser, quand vegèt tornar Ponheton, Margamorrion n'agèt un regde defèci. Dintrèt a l'estable coma un gendarmàs, comptèt e recomptèt tres o quatre còps las fedas, una per una, e lor levava las cambas e la coeta per veire se n'i aviá pas cap d'enromegada e se trobariá pas dins lo tropèl qualque deganaci de quicòm... Mas totes las fedas i siaguèron, e totes plan liquidas e plan sadoletas.

Lo lendeman, la mairastra envoièt Ponheton gardar los tessons al bòsc de l'Arand. Aquela vintena de gorrinons èran missants e cafolins coma de diablatons. Tanlèu dins lo bòsc, galaupan a l'agland per totes los randals al mai córrer, en rondinant coma de falords e de desgarats. Mas Ponheton montèt a caval sus sa lebreta, e tenguèt a la règla tot aquel pòble modilhaire, rotlaire e rondinaire...

Lo ser, de veire tornar lo drollon, Margamorrion n'agèt una aissa que l'estrangolava. Pasmens, consí que comptès e vialhès, los tessons èran totes aquí, plan joials e repompelets...

Lo lendeman, la mairastra envoièt encara Ponheton al bòsc de l'Arand, gardar cinquanta piòts qu'aviá crompats tot exprès. La gusarda se fisava que, se l'Arand èra pro nèci per estalviar Ponheton, fariá pas del mens que de li panar qualque piòt, o d'escampilhar lo bodòl e de ne far pèdre qualqu'un. Mas l'Arand sortissiá pas pus lo nas dal fons de son iga, e Ponheton, amb sa lebreta per cavaleta, governèt los piòts coma l'autre bestial; e, lo ser, los cinquanta tornèron arribar, cap en l'aire e papach redond; e del temps que la mairastra los comptava: Un, dos, tres, quatre... los piòts se conflavan, fasián la ròda en pendolant lor mèca roja. E cada mièja minuta, partiá coma un esposfinal afalenat lo refranh piotonièr: gorlhon, gorlhon, gorlhon per la Margamorrion!

A mièjanuèch, del temps que Ponheton somiava de la santa Verge e de la lebreta, aquela fachilhièira de mairastra li metèt sa baga noviala dins lo pochon del gilet per a fin de l'acusar que la li aviá panada; e lo matin, a primalba, l'envoièt far quicòm, sabí pas qué, al bòsc de l'Arand. Entretant, faguèt anar cercar los gendarmas per far metre lo drollon a la prison quand tornariá.

Pel camin, la santa Verge apareguèt a Ponheton e li parlèt aital:

— Ara, Ponheton, mon Filh tròba a propaus que vengas; e te veni quèrre.

— Ò, çò faguèt Ponheton, que fasètz plan e que soi content! Mas auriá plan plaser, se o voliàtz, qu'anèssem duscas al bòsc per prene amb nosautres ma sorreta la lebreta.

Lo rire de la santa Verge tindèt coma un rajòl de sorsa dins un blachin. Puèi, la mamà de Nòstre Sénher respondèt a Ponheton:

— Se, quand seràs Amont, languisses d'aquela lebreta, la tornarem quèrre ensemble, mas ara te cal venir de pic e d'aicí estant, tal que siás, per te mesclar amb los angelons.

Coma Ponheton levava sos braçons, la santa Verge, d'un bufal, sens que lo mainat se'n trachès, faguèt sautar la baga maudita, amaguèt son drollon dins sos braces e lo prenguèt al Cèl...

Quand vegèt que Ponheton tornava pas, la mairastra que plangiá sa бага, se faguèt acompanhar del vailet per anar veire de qué ne virava. Al mièg del bòsc, lo vailet, tot d'un pic, se metèt a bramar: Ai! Qué vesi? Ai! Qué vesi? Sèm perduts!... E n'anèt al diable en volant parets e bartasses.

Margamorrión, abans qu'agès pogut dire Ai! sentiguèt al còl doas patassas borrudas que l'estofavan... L'Arand, per permission de Nòstre Sénher, rebalèt al fons de son iga la mairastra Margamorrión, e jamai pus la tornèron pas veire.

LO CAT, LA POLIDA E LO LAPINON

Joanòt lo lapinon aviá son ostal al rocàs d'Aucalhan. E mai que demorès solet, Joanòt que sos camaradas del vesinatge apelavan Joanoton, languissiá pas dins aquesta vida. Cada matin de prima e d'estiu, anava dejunar, amb la rosada, pels òrts o pels prats del molin de Martra... Se quilhava còsta los caulets, las aurelhas aglenadas sul còl e, d'un bruch de cisèus que talhan la tela, rausava e brostava las fuèlhas las pus verdas. Per dessèrt, anava en trotinejant pàisser per la levada nauta o la devesa bassa l'entrefuelh o lo serpolet.

Après lo repais, se caliá recrear, coma de just. Joanoton sautava, galaupinava, espingava, repetingava, fasiá crombimbas e carabisonas coma un falordòt qu'aviá pas cap de pessament de res. Puèi, s'entornava, repasimat e content, amb son panieiron garnit de provisions...

La prangièira, Joanoton fumava sa pipeta davant sa pòrta... Avètz pas besonh de vo'n rire, fantons: del temps que las bèstias parlavan coma lo monde, fasián un pauc atanben tot çò que fan òmes e femnas. Aquò se compren... E del temps, coma avèm laissat dich, que Joanòt ne pipava una, sovent, de còps, l'agaça Margoton li veniá téner companha, la conolha al sen.

Uèi, per las campanhas, sens parlar de las vilas, qual i avètz que sacha far un agulhièr de fial, dopar las mimís, las vièlhas tatàs, las serventas, las pastras e las iranhes? A! pecaire! Ont es tirat lo brave vièlh temps?

De manièra que, fantons, Joanoton lo lapinon fumava soven sa piparèla; e Margoton l'agaça li fasiá craquetas en fasant rotla lo fus. Mèmes, da vegadas, quand las ombras del ser ensolavan la frescura, lo lapin e l'agaça dançavan dos torns de borrèia al rasclèt de la cigala o al pifronèl de la busqueta.

Joanoton aviá una altra vesina que li agradava pas tant. Aquò era Lancina, una polida sens cap de raça de consciéncia. Aquela gusòta aviá fach separacion de còrs d'amb son òme e propausava a Joanòt de la prene amb el; mas Joanòt li diguèt:

— Nani! Nani! que fariàm parlar lo monde: aquò pòt pas anar!

Lancina teniá pas mai ni mens a Joanòt. Mas l'ostal la temptava ferm amb sa pòrta bassa e son fenestron naut que donava sus la Serena. Ma particulèira se prometèt que perque Joanòt la voliá pas, s'installariá ça que la dins son ostal, e mai i seriá mèstra...

E efectivament, lai s'anèt claure, un bèl matin, del tems que l'autre èra defòra. Quand lo lapin tornèt, la vegèt entremièg la pòrta dubèrta que picava l'olada.

— A ça, mas ... i pensas o i pensas pas? li cridèt Joanòt. Qual t'a comandat de me venir far la sopa?

— E tu, faguèt la polida, qual t'a donada la permission de me parlar tan gròs? La fau per ieu, la sopeta, e non pas per tu que siás confle coma un bosenon. Vai-te'n al diable, porquilhaon, e que te torne pas veire aici, autrament benlèu t'ensenhariá la civilitat!

E la volura alongava son nas long e ponchut, regassava dos ulhons coma doas belugas, reganhava quatre dents coma quatre crancons de lima, e teniá lo cotèl a posita, tota prèsta a se'n servir.

Lo lapin agèt paur, pardines, e aquò se compren. Sens parlar que, tant val o dire, èra pas dels pus coratjoses. Comprenètz ben pr'aquò que podiá pas bonament abandonar sos dreches e se metre defòra per una estrangèira. Prenguèt un ton pus moderat e diguèt a la polida:

— Escota, sèm pas aici per nos inquietar, mas enfin, Lancina, te prègui de sortir de mon ostal.

dançatz lo branlon:
vira, vira-lo!

Al primièr coblet d'aquela gusa de cançoneta, lo paure lapinon s'èra quilhat sus las patetas de darrìer, aviá levadas las de davant coma las doas banas d'una forca, fintava lo cèl per lo prene per temoèn, e demorava aital dins aquela postura, claumicat, atucat, embaboquit, sens saber qué dire ni qué pensar.

— Qué paternejas aquí? li cridèt sa borrèla. E anava desplegar un autre paquet d'insolèncias, quand ausiguèt un sarrabastal al pè d'ela e cugèt emblair de subte e d'esfrai...

Raminagròbis, lo catàs del molin de Martra, qu'aviá tot ausit e vitament èra anat far lo torn d'Aucalhan per se far pas veire, un catàs tot negre coma lo nòstre Gorpalthon, mas dos còps pus bèl e cent còps pus ipocrita e pus missant, veniá de sautar de sul rocàs, entremièg la polida e lo lapin, e de pausar la pata sul caponèl de Lancina...

Joanòt èra tròp jove per conèisser lo dangièr; e Lancina compenguèt que li seriá fòrt inutil de cercar a se rescondre o a fugir. S'estonava pas sonque que Raminagròbis l'agès pas escogrifada en li tombant dessus; mas Raminagròbis aviá calculat aiçò:

— Se règli del primièr pic los comptes de la polida qu'ai sola a posita, lo lapin m'escaparà. Me cal manobrar per los escofiar totes dos.

E tanlèu a tèrra, lor parlèt aital:

— Camaradas, agèssetz pas la mendre paur. Ai tot çò que me cal al molin de Martra: de rats e de ratas de rèstas; e mangi, quand n'ai fantasiá, de tot çò que manjan los dròlles. Comprenètz donc qu'es pas l'aganiment que me fa córrer, ni mai la gromandiá. Jamai, ça que la, lo sol benlèu de ma familha, soi pas estat l'enemic de las polidas ni dels lapins. Lo contrari! È coma ai ausit, d'aval, que vos cascanhàvètz, me soi pensat de venir per vos far tombar d'acòrdi, se dependia de ieu...

— Lancina m'a panat l'ostal del temps qu'èri defòra, acomencèt lo lapinon. E quand la n'ai volguda far sortir, m'a respondut per l'insolèncias; e m'a cantadas de cançons per se trufar de ieu!

Lo cat faguèt lo semblant de l'aver pas ausit e li diguèt:

— Apròcha-te, mon enfant, apròcha-te coma Lancina, que la frescura de pels molins, o lo vielhum, m'an paralizadas las aures, e soi vengut sord coma una saca de farina.

Joanoton se pensèt tot d'un còp:

— Mas consí; s'es tan sord coma vòl dire, nos a poguts ausir de miéja ora de luènh? Aquel cat a de degainas que m'agradan pas. A aquel moment, Lancina que vesíá pro de qué virava, donèt una espencha per atrapar lo cotèl que lo subte li aviá fach tombar de la pata; mas lo cat li plantèt las grifas dins los uèlhs e, al sisclal que faguèt la polida, lo lapin acabèt de comprene e n'anèt al diable tant que poguèt córrer.

Raminagròbis, furiós, diguèt a Lancina en renegant coma un Josieu:

— Aquò's tu, carronhòta, que siás la causa que lo lapin m'escapa, mas o me pagaràs, volura e morrelonga, o me pagaràs, o me pagaràs!

E aquel borrèl crucifiquèt la polida mai d'una ora, e puèi la mangèt tota viva.

Joanoton, lo lendeman, tornèt al seu ostal. E se tenguèt tament plan sus sas gardas... que i visquèt tranquil dusca que moriguèt.

© CIEL d'Oc – Juliet 2009